A testnevelés tanítása

XXIII. ÉVFOLYAM
1987 | 3
AZ OKTATÁSI MINISZTÉRIUM
MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA

Mindennapos testnevelés Borsodban.

Felelős szerkesztő:

Nagy Sándor

Szerkesztő bizottság:

Dr. Baksa László
Dr. Burka Endre
Gyenge József
Dr. Nagy György
Pádár Károly
Dr. Székely Gabriella
Dr. Szigeti Lajos
Dr. Takács Ferenc
Ujj Magdolna

Rovatvezetők:

Dr. Andor György (Sport és nyelv)
Dr. Csider Tibor (Gyógytestnevelés)
Somorjai László (Riportok)
Szentgyörgyi Zoltán (Ötletek, újdonságok)
Lovas Albert (Képanyag)

E számunk szerzői: Kalmár Zoltánné, Márkus Zsuzsanna testnevelő tanár, Pécs; **Kovács György** szaktanácsadó, Dunaharaszti; **Nagy György** igazgatóhelyettes, testnevelő tanár, Székesfehérvár; **Nagy Sándor** testnevelő tanár, Leányfalu: **Nyikos Árpád** testnevelő tanár, Dunaújváros; **Pádár Károly** vezető szaktanácsadó, Bp.

ISSN 0563—2021

Szerkesztőség: Országos Pedagógiai Intézet, 1046 Budapest VII., Gorkij fasor 17—21. Postafiók 33. Telefon: 211—200 — Kiadja a Tankönyvkiadó, 1363 Budapest V., Szalay u. 10—14. — A kiadásért felelős a Tankönyvkiadó igazgatója. — Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest, V., József nádor tér 1. 1900 közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámra.
Előfizetési díj egy évre 42,— Ft.
Megjelenik: évente hatszor.

Példányonkénti eladási ára: 7,— Ft.

UNILEV Eger, 87. 2400 4600 pld.
Felelős vezető: Hangácsi József.

TARTALOM

Nagy Sándor: A testnevelés helyzete a szakmunkásképző iskolában 65

Pádár Károly: A szakmunkásképző iskolai testnevelés helyzete a fővárosban 74

Nagy György: Edzett ifjúságért — Megtalált út 81

Kalmár Zoltánné, Márkus Zsuzsanna: Szakmunkástanulók felkészítése a sportünnepélyre 85

Kovács György: A labdarúgás helye és szerepe a szakmunkásképző iskolákban 88

Nyikos Árpád: Szakmunkástanulók felkészítésének lehetőségei a kézilabda sportágban 94

A testnevelés helyzete a szakmunkásképző iskolákban

NAGY SÁNDOR

Testnevelés tanterveink folyamatos fejlesztése — és a folyamatos fejlesztés első lépéseként tanterveink korrekciója — feltételezi, mintegy alapnak tekinti a tanterv bevezetését követő tapasztalatok összegyűjtését, elemzését és rendezését. Ehhez a tapasztalatgyűjtő és részben elemző munkához szeretnénk hozzájárulni.

A szakmunkásképző iskolák testnevelés tantervét az 1977/78-as tanévtől az I. évfolyamban, majd tanévenként egy-egy osztállyal vezettük be. A bevezetést követően a tantervi beválást a „Részletezett cél- és követelményrendszer" című kutatás (1) és „A testnevelés tantárgy helyzetének vizsgálata a szakmunkásképző iskolákban" című vizsgálat keretében néztük meg.

Jelen írásunkban arról a vizsgálatról számolunk be, amelyet az OPI Szomatikus Nevelési Osztálya az 1980/81. tanévben a szakmunkásképző iskolákban végzett. Először bemutatjuk a vizsgálat célját és módszerét, majd a tanulók tudásszintjét a szakfelügyelők eredménymérése és a tanulók fizikai teljesítőképességét a tantárgyi próbarendszer alapján. Az eredmények ellemzését és értékelését pedig írásunk 2. részében fogjuk elvégezni.

A vizsgálat célja és tárgya

1. A vizsgálat célja az volt, hogy tájékozódjunk az új testnevelési dokumentumok — tanterv (1977.), útmutató (1978.), teljesítményfüzet (1978.) — beválásáról, gyakorlati alkalmazásának lehetőségeiről, eredményeiről.
   A teljesebb kép kialakítása céljából vizsgáltuk a tanórán kívüli testnevelési és sportfoglalkozások helyzetét is.
2. A vizsgálat célját úgy valósítottuk meg, hogy tájékozódtunk és adatokat gyűjtöttünk arról, hogy milyen
   az általános képzés és a testnevelés kapcsolata;
   az iskolavezetés — tantestület — testnevelő tanár kapcsolata;
   az iskolák személyi, létesítményhelyzete (az iskolán belül és az iskolán kívül) és tárgyi ellátottságának színvonala;
   a testnevelő tanár képzettsége és igénybevétele az iskolában és az iskolán kívül is:
   a testnevelés tantárgy I., II., III. osztályban használatos nevelési-oktatási terve és a teljesítményfüzete;
   a szakmunkástanulók edzettségi, fizikai, technikai, taktikai és elméleti felkészültsége;
   a tömegsport és a munkahelyi testnevelés elterjedése;
   iskolai sportkörök és sportolási lehetőségek;
   az iskolai tömegszervezetek támogatása;
   az iskola és a bázis vállalat kapcsolata.

A vizsgálat módszere

A vizsgálatot az Országos Pedagógiai Intézet irányításával (2) a szakmunkásképző iskolák testnevelési szakfelügyelői évi munkájának keretében végezték.

A vizsgálathoz szükséges széles körű információkat a személyes látogatások tapasztalatai, a szakfelügyelői összesítő jelentések és az adatlapok anyaga biztosította.

A következő területekről kértünk adatokat:

1. Általános kérdések a testnevelés helyzetéről, melyekre az iskola igazgatói, a szakfelügyelők és a testnevelő tanárok közösen válaszoltak. (3)
2. A testnevelő tanárok adatait, igénybevételét, véleményét a tantervről és a teljesítményfüzetről, valamint a létesítmények, dologi (eszközi) ellátottságadatait a testnevelő tanároktól kértük.
3. A tanítási eredményességmérést a szakfelügyelők végezték.
4. A tantervi motoros próbák teljesítésének szintjét a testnevelő tanárok mérték.

Végül szempontokat fogalmaztunk, amelyek alapján a szakfelügyelők összesítő jelentést állítottak össze. A jelentésben csak olyan kérdésekre kértünk választ, amelyek nem szerepeltek az adatlapokon.

A vizsgálatban részt vevők köre

Felhívtuk a szakfelügyelők figyelmét — akik az iskolákat kijelölték —, hogy különös gondot fordítsanak arra, hogy a mintába a területükön lévő arányban kerüljenek be a fiúk és leányok. Az iskolák és osztályok kiválasztásánál a szakmák, a kicsi, közepes és nagy iskolák, a városi és községi iskolák, a tornateremmel rendelkező és tornaterem nélküli, a jól, közepesen és rosszul felszerelt iskolák területarányát vegyék figyelembe.

A mintába végül valamennyi kiválasztási és csoportalkotási szempontot tekintve is, a tervezettnél lényegesen több iskola és tanuló került. Az 1. táblázaton mutatjuk be a részletes adatokat.

tott arányát. A leányok aránya a vizsgált tanévben 31,6%, tehát a tanulók megközelítően egyharmada leány. A vizsgált mintában ez az arány majdnem 40%.

Eredmények

A tantervi beválást a tantervi motoros próbákban mutatott tanulói teljesítmények mérése (*általános fizikai teljesítőképesség* szint), és *az atlétika, torna és sportjátékok* tudásszintjét szakfelügyelői becslések alapján vizsgáljuk.

1. A tantervi motoros próbák tudásszintjét a tanév elején (1. mérés), és a tanév végén (2. mérés) is megállapítottuk.

Az 1—7. próbákat a tanárok a szakmunkásképző intézetek számára készített

1. táblázat. A résztvevő iskolák és tanulók száma és aránya

Iskola és évfolyam	Az iskolák és tanulók száma és aránya					
	n v		n t		$\frac{n\ v}{n\ t}$ (%)	
Iskolák	192		268		71,64	
I.	4141	L 1231 F 2910	59 845	L F	6,92	L F
II.	4534	L 1244 F 3290	51 883	L F	8,74	L F
III.	3150	L 828 F 2322	42 368	L F	7,43	L F
Összesen	11 825	L 3303 F 8522	154 096	L 48 643 F 105 453	7,67	L 6,79 F 8,08

A táblázatban használt rövidítések:

n v = a vizsgálatban részt vettek száma
n t = az 1980/81. tanév teljes létszáma
L = leányok
F = fiúk

Az 1. táblázaton nem tüntettük fel külön a leányok, fiúk egymáshoz viszonyí-

tantervi útmutatóban előírtak szerint mérték, (4) és a központilag készített adatlapra írták.

Az adatokat ellenőrzés után rögzítettük és az eredményeket számítógépen számítottuk ki. A számított értékek közül most csak az átlagot ($\bar{x}$), az abszolút, illetve relatív szórást (s, illetve V) adjuk meg.

Az eredményeket a 2. és 3. táblázaton mutatjuk meg.

2. táblázat. A szakmunkás leányok fizikai teljesítőképessége

Évfolyam	A felmérés ideje	n	1.			2.			3.			4.			5.			6.			7.		
			$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V
I.	1.	1231	10,5	1,4	13	32,1	5,7	17	5,6	1,2	22	171	25	15	25,7	5,8	23	21,7	4,4	20	17,9	14,2	79
	2.		10,4	1,3	13	33,5	5,7	17	5,9	1,2	21	168	26	16	27,4	6,2	23	22,9	4,3	19	18,4	13,6	74
II.	1.	1244	10,3	1,4	13	33,4	5,7	17	5,7	1,3	22	172	25	15	27,9	6,6	24	22,2	4,5	20	18,4	13,5	73
	2.		10,2	1,3	13	34,9	5,4	15	6,1	1,4	24	170	25	15	29,3	6,7	23	23,6	4,5	19	17,9	12,9	72
III.	1.	828	10,2	1,9	19	34,0	5,8	17	6,0	1,3	22	211	43	21	26,5	6,4	24	22,2	4,6	21	19,2	13,8	72
	2.		10,1	1,8	18	34,9	5,5	16	6,2	1,3	20	205	45	22	27,7	6,5	24	23,1	4,4	19	19,6	14,3	73

3. táblázat. A szakmunkás fiúk fizikai teljesítőképessége

Évfolyam	A felmérés ideje	n	1.			2.			3.			4.			5.			6.			7.		
			$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V
I.	1.	2910	9,5	0,9	9	37,5	7,0	19	6,5	1,6	24	188	27	14	27,4	5,9	22	25,3	4,9	19	20,8	9,2	44
	2.		9,3	0,8	9	39,8	7,3	18	7,2	1,6	23	183	27	19	29,3	6,0	21	26,8	5,1	19	23,2	8,8	38
II.	1.	3290	9,3	0,9	10	40,1	7,5	19	7,4	1,6	22	185	24	13	28,4	5,6	20	26,1	5,0	19	22,9	8,5	37
	2.		9,1	0,8	9	41,8	7,6	18	7,9	1,6	21	180	24	13	29,8	5,5	19	27,6	4,9	18	25,1	8,7	35
III.	1.	2322	8,9	1,2	13	42,7	8,0	19	8,0	1,6	21	221	37	17	29,7	5,4	18	27,0	4,6	17	24,8	8,2	33
	2.		8,8	1,1	13	44,0	8,0	18	8,4	1,7	20	218	38	17	30,4	5,5	18	28,2	4,7	17	26,3	8,4	32

A táblázatban használt rövidítések:

n = A vizsgált tanulók száma
1. = 60 méteres futás (s)
2. = Súlypontemelkedés (Sargent teszt) (cm)
3. = Tömöttlabdadobás hátra a fej felett (m)
4. = Kitartó futás:
leányok
I—II. évfalyamban 600
III. évfolyamban 800
fiúk
I—II. évfolyam 800
III. évfolyamban 1000 (m)
5. = Labdapasszolás falra (db)
6. = Négyütemű szabadgyakorlat (db)
7. = Fekvőtámaszban karhajlítás -nyújtás (db)
x = középérték
s = szórás
V = variációs együttható

A felmérés ideje:
1. = Az őszi első mérés
2. = A tanévi második mérés

2. A tanulók atlétikában, tornában és a választott sportjátékban elért tudásszintjét a szakfelügyelők, a testnevelő tanárokkal közösen az osztályozással megegyező öt fokozatú skála segítségével becsülték. A becslés végrehajtása központilag előírt elvek és módszerek (utasítások) alapján történt. Nincs lehetőségünk arra, hogy a becslés valamennyi összetevőjét részletesen leírjuk, csak a fontosabbakat említjük.

A tanulók tudásszintjét mindig a tanmenet szerint már elsajátított tudás jelentette. Tehát csak szélső esetben adta a becslés a tanuló egy évi tudását, rendszerint az időarányos tudásról kaptunk adatot.

A becslés anyagát tehát egy-egy tanmenetileg már tanult gyakorlat, gyakorlatelem képezte (pl. guggolóátugrás szekrényen vagy tempódobás kosárlabdában).

A szintek megállapítása azonban soksok egyéni véleményt is tükrözhet. Az egyéni elbírálás mérséklése érdekében a szakfelügyelő és a szaktanár külön-külön értékelte tanulóit a közösen megadott anyagban a közösen kidolgozott értékelési szempontok szerint. Fontos lépés, hogy a végső tudásszintet a két értékelés összehasonlítása után és alapján a szakfelügyelő határozta meg. A tudásszint becslése a most leírt módon a tapasztalatok szerint megbízhatóan elvégezhető, meglepően kevés és kicsi a külön-külön végzett becslések közötti különbség, esetleg vita.

A 4. táblázaton az atlétika, a torna és a választott sportjáték tudásszintjét abszolút számokban (tanulónként) és az öt tudásszint egymáshoz viszonyított arányát mutatjuk be.

4. táblázat. A szakfelügyelői eredménymérés összesített eredménye

Osztályzat	I. évfolyam		II. évfolyam		III. évfolyam		
	n_1	%	n_2	%	n_3	%	$n_1+n_2+n_3$
5	239	19,9	239	19,9	250	20,8	728
4	305	25,4	310	25,8	323	26,9	938
3	353	29,4	347	28,9	342	28,5	1042
2	219	18,2	214	17,8	198	16,5	631
1	87	7,3	87	7,2	91	7,6	265
Összesen:	1103	91,9	1110	92,5	1204	93,6	3604

Az eredmények értékelése

Az adatok és számítási eredmények áttekintése után is látható, hogy azok alaposabb elemzése és differenciált értékelése nehéz feladat. A nehézség már a kiindulásnál jelentkezik, hiszen nem, vagy alig találtunk a korábbi időszakban mért adatokat és elemzéseket arra vonatkozóan, hogy milyen a szakmunkástanulók teljesítőképessége általában és a tantervi beválás tekintetében, (6) aminek részben oka az, hogy ez az iskolatípus viszonylag későn vált iskolarendszerünk (még mindig nem egészen) szerves részévé.

1. *A motoros próbák*

A szakmunkástanulók fizikai teljesítőképességének szintjét és a szint változását elsőtől harmadik osztályig a tantervi motoros próbák segítségével fogjuk vizsgálni. Az elemzést két lépésben végezzük el. Az eredményeket — egyfelől — mintegy „önmagukban" vizsgáljuk. Kíváncsiak vagyunk ugyanakkor — másfelől — arra is, hogy ezeknek az eredményeknek milyen a kapcsolata a hasonló korú szakközépiskolások és gimnazisták eredményeivel (6, 8, 9).

1. 1. *A teljesítőképesség szintje, a szint változása*

A 2. és a 3. táblázatban foglaltuk össze a motoros próbák eredményét. Először tekintsük meg az átlageredményeket. Az viszonylag hamar és könnyen belátható, hogy az *átlageredmények* egy tanéven belül, minden évfolyamban *egyenletesen nőnek.*

Vizsgáljuk meg most t, illetve d próba segítségével azt is, hogy a szakmunkástanulók fizikai *teljesítőképességének növekedése jelentős-e?* (7) Az átlageredmények egy tanéven belül (az őszi és tavaszi mérés szerint) *fiúknál* minden esetben — a próbák. jelentős többségében statisztikailag igen jelentősen — nőnek. *Leányoknál* a tanévenként lehetséges 3×7 esetből a teljesítmény egyszer csökken (a második osztályban a fekvőtámasz próba) és ötször a növekedés statisztikailag nem jelentős (60 m-es futás és az említett 7. próba). Tehát a szakmunkástanuló leányok gyorsasága és részben az ereje sem nő a képzés ideje alatt jelentősen.

A teljesítményszint *nem egyenletesen* nő a három év alatt. Jellegzetes és egyértelmű hullámzást ad a tavaszi és őszi, a két tanév közötti átlageredmények változása. Az első és másolik évfolyam között 7—7, a második és harmalik között 6—6 eredményt hasonlíthatunk össze. (A második és harmadik „között" a kitartó futáspróbát nem!)

Leányoknál egy-egy esetben pontosan azonos az eredmény. Első és második osztály között kétszer (nem szignifikánsan) csökken a teljesítőképesség. A második és harmadik osztály között hasonló a helyzet.

A *fiúknál* az első három próbában mutatott teljesítmény javul, a 4—7. próbákban viszont csökken. A csökkenés első és második osztály között háromszor, második és harmadik osztály között csak egyszer jelentős. Azt állapíthatjuk meg tehát, hogy a szakmunkástanuló fiúk teljesítőképessége a nyári szünidő alatt kevesebbet csökkent, mint a leányoké.

A *szórásértékek* általában nem változnak a három év alatt. Érdemes azonban figyelni arra, hogy a szórásértékek harmadikban a 60 m-es és kitartó futás próbáknál (leányok, fiúk) nőnek. Ez arra utal, hogy az átlageredmények növekedése nem azonos mértékű valamennyi tanulónál. A gyengék és jók közötti különbség nőtt, az átlageredmény növekedése jelentős részében adódik abból, hogy a jók még jobbak lettek.

A szórásértékek értéke nem magas. A fekvőtámaszban végzett karhajlítás, -nyújtás gyakorlat kivétel, különösen lányoknál. Ez nehezíti a próba standardizálását, de megjegyezzük, hogy ennél a gyakorlatnál más felmérések esetében is magas, sőt igen magas (többször 100% felett) a relatív szórásérték.

1. 2. *A teljesítőképesség szintjének összehasonlító vizsgálata*

A szakmunkástanulók teljesítőképességének szintjét korábbi vizsgálati eredményekkel — különböző, most nem részletezhető okok miatt — nem tudjuk össze-

hasonlítani. (6) Érdemes azonban utalni arra, hogy az említett felmérésekben a szakmunkástanulók teljesítőképességét összehasonlították a középiskolások teljesítőképességével. Az összehasonlítás eredményeképpen állapították meg, hogy elsősorban a más képzési forma és kisebb testnevelési óraszámok miatt jelentős a különbség, a szakmunkástanulók hátrányára. Egy másik vizsgálat eredménye szerint néhány erőparaméterben, és leányoknál gyorsaságban, jobbak a szakmunkástanulók (6).

Hasonlítsuk először össze az 1974—75-ös (8), jelenlegi tanterveink teljesítményszintjeinek alapját adó vizsgálatot az 1980—1981-es szakmunkásképző iskolák hasonló vizsgálatával. (5. és 6. táblázat) Leányoknál és fiúknál is, — ha csak az őszi felmérés eredményét tekintem —, 21—21 adatot hasonlíthatunk össze. Alig lehet a különbséget meghatározni, hiszen a négy azonos eredményektől eltekintve, a szakmunkástanuló leányok és fiúk 12—12 esetben értek el jobb eredményt, mint a középiskolások 1974-ben. Egy-egy esetben az abszolút értékben látható csökkenés statisztikailag nem jelentős. Igaz, hogy leányoknál két esetben a jobb eredmény sem.

Tehát inkább mondható, hogy a szakmunkástanulók fizikai teljesítőképessége, a tantervi hét próba alapján, magasabb 1980-ban, mint hat évvel korábban a középiskolásoknál. Differenciálja ezt a megállapítást az a megfigyelés, hogy a három év alatt leányoknál nő, fiúknál viszont csökken a szakmunkástanulók „előnye".

Az 1980—81-es „szakmunkás" vizsgálattal közel azonos időben vizsgáltuk a középiskolások fizikai telejesítőképességét, az RCKR-en belül, szintén a tantervi motoros próbák alapján. (1) Hasonlítsuk azokat össze. A viszonyítást a szakmunkástanulók szempontjából végeztük el. A táblázat 1. részét a szakközépiskolások, a 2. részét pedig a gimnazisták és szakmunkástanulók átlageredményének összehasonlítása alapján állítottuk össze.

Jól látható a 7. táblázaton, hogy a szakmunkástanulók fizikai teljesítőképessége jelentős mértékben elmarad a középiskolások teljesítőképessége mögött. Ez elmondható valamennyi tulajdonságra, és leányokra, fiúkra egyaránt. Egyedül a leányok gyorsasága és állóképessége az, amely felveszi a versenyt a középiskolásokéval. Azonban ebben az esetben is inkább arról van szó, hogy az első évben meglévő különbség nem változott a három év alatt.

A szakmunkástanulók kisebb teljesítőképessége mögött két összetevő tapintható ki. Az egyik, és talán a legfontosabb tényező, hogy *a szakmunkás- és középiskolai tanulók közötti különbség már első osztályban is megvan.* Ez jól látható a 7. táblázaton is, és különösen tanulságos az 5. és 6. táblázat tanulmányozása. Érdemes végigszaladni abszolút értékben is az elsőben tapasztalható különbségeken. Jól látható, hogy a szakmunkástanulók, elsősorban a gimnazistákkal szemben indulnak hátránnyal. A szakközépiskolásokkal közel azonos a teljesítőképesség szintje az első osztályban.

Nézzük meg azt is, milyen mértékben változik a középiskolai tanulók teljesítőképessége a szakmunkásképzés három éve alatt. Az egyértelműen állapítható meg, hogy a *különbség nő elsőtől harmadik osztályig,* a 60 m-es futás kivételével. Három év alatt a gimnazista tanulók teljesítőképessége nő a legjobban, ezt követi a szakközépiskolásoké, mintegy középen helyezkedve el a gimnazisták és a szakmunkástanulók között. A fejlődés üteme a szakmunkástanulóknál a leglassúbb.

Az eredmények áttekintése és megbeszélése után azt állapíthatjuk meg, hogy a szakmunkástanulók fizikai teljesítőképessége a tantervi motoros próbák alapján kisebb, mint a hasonló évfolyamú többi középiskolásoké. Örvendetes az, hogy három év alatt teljesítőképességük arányosan növekszik. Sajnálatos, hogy mértéke elmarad, a többi középiskolásokétól. (Ez a gimnazistákkal összehasonlítva jelentősen kisebb.) Ennek oka egyfelől az, hogy a szakmunkásképző iskolákban jelentkezett tanulók fizikai teljesítőképessége már az első évfolyamban is alacsonyabb, mint hasonló korú középiskolás társaié. Szerepet játszik a különbség növekedésében — másfelől — az, hogy a fejlődés üteme is lassúbb, valószínűleg a kevesebb heti testnevelési óraszám miatt.

5. táblázat A szakmunkástanuló leányok fizikai teljesítő képessége (összehasonlító táblázat)

Évfolyam	A felmérés ideje	n	1.			2.			3.			4.			5.			6.			7.		
			$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V
I.	1974 g, szk	859	10,6	0,9	8	32,9	5,7	17	6.0	1,4	21	170	39	18	21,8	4,3	20	20,1	4,6	23	7,6	9,2	122
	1979 szk	286	10,5	0,8	8	33,3	5,8	18	5,6	1,1	19	165	26	16	24,9	4,3	17	21,8	4,9	22	5,6	5,9	105
	1979 g	447	10,5	0,8	8	36,1	5,7	16	5,9	1,2	20	165	25	15	26,8	5,2	19	24,1	3,9	16	6,3	5,8	92
	1980 szm	1231	10,5	1,4	13	32,1	5,7	17	5,6	1,2	22	171	25	15	25,7	5,8	23	21,8	4,4	20	17,9	14,1	79
II.	1974 g, szk	821	10,3	0,9	8	34,8	5,9	27	6,5	1,6	24	173	31	17	23,9	4,6	19	21,2	4,3	20	6,4	5,9	90
	1980 szk	324	10,6	0,8	8	34,8	5,8	17	5,9	1,2	20	165	22	13	26,4	5,5	21	23,5	3,8	16	10,8	8,4	78
	1980 g	414	10,3	0,8	8	37,7	5,7	15	6,4	1,2	19	163	25	15	27,1	4,3	16	24,7	3,7	15	8,8	7,5	85
	1980 szm	1244	10,3	1,4	13	33,4	5,7	17	5,7	1,3	22	172	25	15	27,9	6,6	24	22,2	4,5	20	18,4	13,4	73
III.	1974 g, szk	767	10,3	1,0	8	33,1	6,3	19	6,5	1,4	22	231	54	22	24,1	4,9	20	22,1	6,7	30	7,4	5,4	73
	1981 szk	382	10,5	0,9	8	35,3	6,2	18	6,2	1,1	18	242	33	14	26,8	4,6	17	23,6	4,1	17	10,1	8,2	82
	1981 g	358	10,3	0,7	7	38,5	5,3	14	6,7	1,2	18	233	43	18	28,9	3,7	13	25,2	3,8	15	10,4	6,9	66
	1980 szm	828	10,2	1,9	19	34,0	5,8	17	6,0	1,3	22	211	43	21	26,5	6,4	24	22,1	4,6	21	19,2	13,8	72

Megjegyzés: A jelölések azonosak a második és harmadik táblázat jelöléseivel.

Rövidítések: g = gimnázium
szk = szakközépiskola
szm = szakmunkásképző iskola

6. táblázat. A szakmunkástanuló fiúk fizikai teljesítőképessége (összehasonlító táblázat)

Évfolyam	A felmérés ideje	n	1.			2.			3.			4.			5.			6.			7.		
			$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V	$\bar{x}$	s	V
I.	1974 g, szk	634	9,4	0,8	8	39,5	8,6	19	6,2	1,3	21	188	28	14	25,2	4,1	16	24,4	4,3	18	16,8	10,2	61
	1979 szk	381	9,5	0,7	7	39,8	6,8	17	6,1	1,4	23	187	24	13	28,0	4,9	18	26,2	3,7	14	18,2	9,4	47
	1979 g	236	9,5	0,9	9	42,4	7,6	18	6,8	1,5	23	189	24	13	30,0	6,5	22	27,8	3,9	14	20,7	9,7	47
	1980 szm	2910	9,5	0,9	9	37,5	7,0	19	6,5	1,6	24	188	27	14	27,4	5,9	22	25,3	4,9	19	20,8	9,2	44
II.	1974 g, szk	527	8,7	0,6	7	42,3	7,3	19	7,2	1,3	21	182	39	20	27,4	5,7	20	25,3	4,3	17	18,2	10,6	58
	1980 szk	655	9,1	0,8	8	43,7	7,4	17	7,3	1,5	21	179	23	13	30,0	5,2	17	27,7	4,2	15	24,6	8,7	36
	1980 g	307	9,0	0,7	8	47,1	7,7	16	7,9	1,6	20	177	21	12	32,2	5,2	16	29,4	4,9	17	25,9	10,2	39
	1980 szm	3290	9,3	0,9	10	40,1	7,5	19	7,4	1,6	22	185	24	13	28,4	5,6	20	26,1	5,1	19	22,9	8,5	37
III.	1974 g, szk	427	8,6	0,6	7	46,4	7,6	16	8,2	1,3	16	224	38	13	29,5	4,8	16	25,2	4,0	16	20,4	7,9	39
	1981 szk	468	8,9	0,7	7	46,8	6,6	14	8,0	1,6	20	228	30	13	30,6	3,8	12	28,6	3,9	14	27,5	9,4	34
	1981 g	272	8,7	0,6	7	51,5	6,3	12	8,9	1,8	20	220	32	14	33,4	5,3	16	29,9	4,7	16	27,4	9,5	35
	1980 szm	2322	8,9	1,2	13	42,7	8,0	19	8,0	1,6	21	221	37	17	29,8	5,4	18	27,0	4,6	17	24,8	8,2	33

Megjegyzést és rövidítéseket lásd az 5. táblán!

7. táblázat. A motoros próbák átlageredményének összehasonlítása (Megjegyzés: A számok a próbák sorszámát jelentik.)

A próbák átlageredménye		LEÁNYOK Évfolyam I.	LEÁNYOK Évfolyam II.	LEÁNYOK Évfolyam III.	FIÚK Évfolyam I.	FIÚK Évfolyam II.	FIÚK Évfolyam III.
A szakközép-iskolásoknál:	jobb	5, 7	1, 5	1, 4	3, 7!	3!	4
	rosszabb	2, 4	2, 3, 4, 6, 7	2, 3, 5,! 6, 7	2, 4,! 5, 6,	1, 2, 4, 5, 6, 7	2, 5, 6, 7
	azonos	1, 3, 6	—	—	1	—	1, 3
A gimnazistáknál:	jobb	7	5	1, 4!	4,! 7!	—	—
	rosszabb	2, 3, 4, 5, 6	2, 3, 4, 6, 7	2, 3, 5, 6, 7	2, 3, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	1, 2, 3, 4,! 5, 6, 7
	azonos	1	1	—	1		—

2. *Szakfelügyelői eredménymérés*

A szakfelügyelői eredménymérés arra keresett választ. hogy milyen a tanterv teljesítésének mértéke. Jól látható. hogy mindhárom évfolyamban a tanterv teljesítése 90% felett van. (Az 5, 4, 3 és 2-es osztályzat összesített százaléka.) Tehát a szakmunkástanulók 7—8 százaléka nem képes arra. hogy a tantervi anyagot legalább minimális szinten teljesítse.

Összegzés

Jelen írásunkban az 1980/81-es tanévben, a szakmunkásképző iskolákban végzett vizsgálatunkról, a tanulói tudásszintre vonatkozó részéről számoltunk be. Megállapítottuk, hogy a szakmunkástanulók fizikai teljesítőképessége a képzési idő alatt egyenletesen fejlődik. Ez a fejlődés azonban, ha a fejlődés mértékét a hasonló évfolyamú középiskolákéhoz hasonlítom, nagyon lassú, csekély arányú. Ez, véleményünk szerint, jelentős mértékben a kicsi és különböző óraszámok következménye, de különbséget tapasztalunk már első évfolyamban, az indulásnál is.

A vizsgálat óta eltelt időben valamennyi középfokú iskolában csökkent a testnevelés heti, és kisebb mértékben évi óraszáma is. Az ötnapos munkahét valószínűleg csökkentette a középfokú iskolába járók teljesítőképességét, hiszen előnytelenül változott a heti terhelési alkalmak száma (heti, félévi és évi ciklus). Tehát a most bemutatott adatok csak a megváltozott feltételek figyelembevételével hasznosíthatók a szakmunkásképző iskolák testnevelés tantervének korrekciójánál és fejlesztésénél.

HIVATKOZÁSOK

1. **Nagy Sándor:** A testnevelés tantervek nyomonkövető vizsgálata. Köznevelés. 1984. szept. 21.

2. Ezúton is ismételten megköszönöm **Siklósi Lászlóné** és **Berek Károly** volt OPI munkatársak segítségét a vizsgálat megszervezésében, az adatgyűjtésben és rendezésben.

3. Ezúton köszönjük meg valamennyi, a vizsgálatban részt vevő középiskolai szakfelügyelő, megyei és városi testnevelési és sportfőelőadó, iskolaigazgató és testnevelő tanár lelkiismeretes munkáját.

4. A szakmunkásképző iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi útmutató. Testnevelés I—III. (szerk.: Nagy Sándor). Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 99. p.

5. Az adatok számítógépi feldolgozását **Hegedűs Sándor** és **Nemes Zsolt** végezte.

6. Somogy megyei DSK Híradó. 1977. I. 15.
Nagy Sándor: Kísérlet a szakmunkásképző iskolák atlétikai követelményeinek pontosítására. Testnevelési- és sporttudományos közlemények. 1978.
Iglói László—Iglói Lászlóné: Testnevelés a számok tükrében. A testnevelés tanítása. 1980. 3. sz.
Dr. Bakonyi Ferenc: A szakmunkás és középiskolai tanulók fizikai képességei. A testnevelés tanítás. 1983. 6. sz.

7. Az F-, t- és d-próba programját **Fábián Gyula** — C 64-es számítógépre — készítette.

8. **Dr. Nagy Tamás:** A tantárgyi célok, nevelési feladatok és követelmények komplex értelmezése a testnevelés tantervekben. Kandidátusi értekezés. Kézirat. MTA 1982.

9. **Nagy Sándor:** A testnevelés-tantervek hatékonyságának vizsgálata. in.: Tantárgypedagógiai napok. OPI. Budapest, 1986. 143—151.
Nagy Sándor: A gimnáziumi tanterv továbbfejlesztésének egy lehetséges változata az RCKR kipróbálásának tapasztalatai és a számítógépi eredmények alapján. OPI. Kézirat. 1987.
Nagy Sándor: Szakközépiskolások motorikus teljesítményének összehasonlító vizsgálata. OPI Kézirat. Közlés alatt.

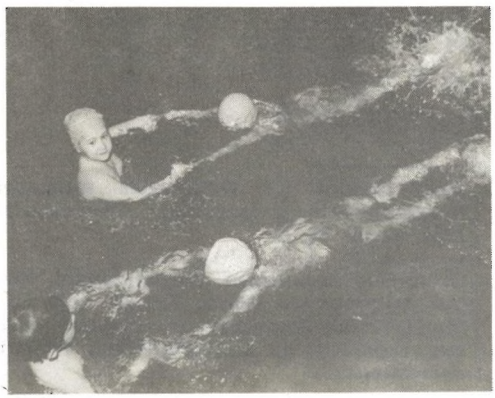

A szakmunkásképző iskolai testnevelés helyzete a fővárosban

PÁDÁR KÁROLY

Egy-egy nevelési-oktatási terület helyzetének vizsgálatakor elengedhetetlen annak a folyamatnak a rövid áttekintése, amelynek eredményeként — következményeként a jelenlegi helyzet létrejött. Elengedhetetlen azért, mert nélküle nem értékelhető reálisan a jelen; a rövidséget pedig az indokolja, hogy csak a szükséges mértékben foglalkozunk a múlttal, tanulságait inkább a jövőre vonatkozóan próbáljuk hasznosítani.

A folyamat során adódó feladatok határozták meg a szakfelügyeleti és továbbképzési teendőinket — köztük vizsgálati programjaink típusát és ütemezését.

A tanterv bevezetésétől eltelt időszak két 5 éves szakfelügyeleti ciklust fog át.

Az új tantervre való (többnyire menetközbeni) felkészítés és a tanterv egyszeri végig tanítása az első ciklusra esik. *A bevezetés* első tapasztalatait 1979-ben értékeltük, majd a végig tanítás első periódusában, 1980-ban, összegeztük a *beválás* tapasztalatait. Elemzéseinkben részletesen értékeltük a tanterv koncepcionális, tartalmi, szerkezeti változásait, ezek fogadtatását, az iskolai élet realitásaihoz való viszonyulását.

A második ciklusban, 1980—83 között, *célvizsgálatot* végeztünk a teljesítménypróbákban elért képességfejlesztés eredményességéről. Több éves tapasztalat birtokában — felhasználva előző vizsgálataink konklúzióit is — 1986-ban a tantárgy helyzetét *átfogóan elemző* vizsgálatot végeztünk. Ennek alapján igyekszünk most áttekintést nyújtani tantárgyunk helyzetéről.

A tantervet — amely ugyan meghatározó, de csak lehetőség —, az értékelésen túl a megvalósíthatósága és a gyakorlati alkalmazhatósága, azaz a feltételrendszer, ill. a tanítás eredményessége minősíti. Elemzésünkben is ezt a sorrendet követjük.

I.

A szakmunkásképző iskolák *tantervét* az 1977/78-as tanévben vezették be, kipróbálás nélkül, és egy évvel megelőzve a középiskolákat. E kedvezőtlen induló tényezők ellenére is a tanterv használhatósága jónak bizonyult. A tantervbeválási vizsgálatok arra utaltak, hogy a tanterv cél-, feladat- és követelményrendszere, koncepciója jó, tartalma a reális feltételekhez viszonyított korszerűség színvonalán van. Ennek legfőbb jellemzői: az alternatívitás a törzs- és kiegészítő anyagban; a megnövelt választhatóság és a megnövelt tanári, módszertani szabadság; a követelmények teljesíthetősége, összhangja a feltételekkel; a flexibilitás, a helyi körülményekhez való jobb alkalmazhatóság.

Mindezen pozitívumok a tanterv bevezetésének kezdeti időszakára tekinthetők teljes érvényűnek.

Mivel időközben megváltoztak a tanterv teljesíthetőségének feltételei, szükségessé vált a *korrekciója:* a tantervet a jelenlegi helyzethez kell hozzáigazítani. A korrekció szükségességét a következők indokolják:

— a kipróbálást és érlelődési időt nélkülöző, gyorsított bevezetés következményeként előforduló hibák
— a taníthatóság és teljesíthetőség oldalától megközelíthető és szükséges tartalmi korrekciók
— a korszerűsítéstől indíttatott módosítások az elavult anyagrészekben.

A korrekció tervezetét — az OPI által felkért és megbízott tantárgygondozói minőségemben — az alábbi legfontosabb szempontok szerint készítettem el:

— a lecsökkent évi óraszámban is lehetőleg megmaradjon a törzsanyag taníthatósága, eredeti óraszáma,
— ugyanakkor a kiegészítő anyag koncepcionális funkciója — a választhatósággal a törzsanyag erősítése; a szabadidős öntevékenységre való felkészítés; a helyi körülményekhez való alkalmazhatóság se szenvedjen nagyobb hátrányt.
— a törzs- és kiegészítő anyag osztályonkénti differenciált aránya az I. o-ban nyújtson lehetőséget a felzárkóztatásra, a II—III. o-ban pedig a választhatóságot növelje.

A korrekció tehát — mint az előbbiekből is kitűnik — nem érinti a tanterv eredeti cél- és feladatrendszerét, koncepcióját. A tartalmi, szerkezeti változások a jelen realitásainkhoz való közelítést célozzák.

Az elkészített tervezetet a gyakorló tanárok bevonásával kialakított munkabizottság kisebb módosító javaslatokkal egészítette ki és ezt a Tantárgyi Bizottság 1986. májusában megtárgyalta.

A korrekció a szakmunkásképzőkben halaszthatatlan teendő. A dolgok azonban túl lassan alakulnak ahhoz, hogy mielőbb az iskolákba kerülhessen.

II. A tanítás feltételrendszere

1. Szervezeti keretek

— A tanterv bevezetésekor a heti *óraszám* az I. és II. osztályban 2, a III. osztályban 1 óra volt. Az ötnapos tanítási rendre való áttérés következményeként az I. és II. osztályban 12 órával csökkent az évi óraszám. A jelenlegi órakeretek: I—II. o.: évi 54 (ciklusonként 3 óra), III. o.: évi 33 (ciklusonként 2 óra).
— Az évi óraszám közel 20%-os csökkenése önmagában is súlyos érvágás, de következményei az igazán súlyosak: a hetente periodikusan ismétlődő foglalkoztatás kezdeti csökkenése, majd teljes hiánya. Az ötnapos *tanítási renddel* együtt ugyanis általánossá vált az elméleti és gyakorlati oktatás heti váltásos rendszere, így a tanulóknak csak kéthetenként van testnevelésórájuk.
— A tanórai tevékenységet kiegészítő *tömegsport foglalkozások* időkerete ciklusonként és osztályonként 1 óra.
— A Rendtartás által előírt és a gyakorlati oktatás keretében végzendő, napi 8—10 perces *munkahelyi testnevelés.*

2. Személyi feltételek

A tanárok 98,2%-a rendelkezik tanári képesítéssel, 2 fő szakedzői képesítéssel tanít. Megoszlásuk iskolatípus és képesítés szerint: 1. táblázat.

1. táblázat

Iskolatípus	Iskolák száma	Tanárok száma	Képesítésük		
			TF	TK	Egyéb
Szakmunkásképző	28	72	59	12	1
			82%	16,6%	1,4%
Közös igazgatású Szakmunkásképző-szakközép	10	31	28	2	1
			90,3%	6,5%	3,2%
Egészségügyi szakiskola	2	2	1	1	—
			50%	50%	—
Gyors- és gépíró	4	4	4	—	—
			100%		
Összesen	44	109	92	15	2
			84,4%	13,8%	1,8%

A szakmunkásképző iskolák tanáraira, az iskolatípus sajátosságaiból következően jóval nagyobb teher hárul, mint a középiskolákban tanítókra. Ennek ellenére a tanári állomány eléggé stabil.

A kollégák többsége hozzáértéssel és lelkiismeretesen végzi munkáját. Szinte kivétel nélkül osztályfőnöki teendőket is ellátnak (alkalmanként több osztálynál is). Az iskolai megbízatásokból, a társadalmi munkából is kiveszik részüket. Szép számmal található közöttük szakmai, osztályfőnöki munkaközösség-vezető; honvédelmi felelős; KISZ-tanácsadó; párt- és szakszervezeti tisztségviselő; igazgatóhelyettes. *A tanulók* csökkentett tanterv után, alacsonyabb képzettséggel kerültek kapcsolatba az új tantervvel, a megnövekedett követelményekkel. Az általános iskolát 1—8-ig az új tanterv szerint végzők csak a 86/87-es tanévben kerülnek be a középfokra. A szakmunkástanulóknak az iskolai munka iránti érdeklődése köztudottan alacsonyabb, mint a középiskolákban tanulóknak. A hetes váltásos tanítási rend még ennek a mérsékelt érdeklődésnek a fenntartásához is komoly nevelői erőfeszítést igényel.

Az *igazgatók* a testnevelés és sport személyiségformáló szerepével tisztában vannak. A tantárggyal, ill. a tanórán kívüli tevékenységgel kapcsolatos igényüket ennek szellemében fogalmazzák meg és ennek tudatában nyújtanak támogatást.

3. Tárgyi feltételek

A tanítás eredményessége döntő mértékben a tárgyi feltételektől függ. A jelenlegi ellátottságot az alábbi, 2. táblázat mutatja.

Az adatokból kitűnik, hogy mindössze 4 iskolának nem áll rendelkezésére valamilyen fedett létesítmény. Ebből 3 helyen a tornaterem építése folyamatban van. E kedvező kép ellenére is — a tantervi követelmények teljesíthetősége felől nézve — azt kell megállapítanunk, hogy még mindig sok az elmaradás, mert csak 61,4%-os a tornateremmel való ellátottság.

2. Táblázat

Iskolatípus	n	Tornaterem					Szabadtér		
		nagyméretű	normál	szükség	bérel	nincs	sportudvar	bérel használ	nincs
Szakmunkás	28	6	11	8	1	2	17	5	6
Közös igazgatású	10	4	4	1	—	1	10	—	—
Egészségügyi szakiskola	2	—	—	1	1	—	—	—	2
Gyors- és gépíró	4	—	2	—	1	1	—	—	4
Összes	44	10 22,7 %	17 38,6 %	10 22,7 %	3 6,8 %	4 9,1 %	27 61,4 %	5 11,4 %	12 27,2 %

Lényegesen rosszabb a helyzet a szabadtéri gyakorlóhelyek tekintetében: 12 iskolának (27,2%) nincs semmilyen gyakorlóhelye, kialakításukra (helyszűke miatt) nincs is lehetőség.

A tárgyi feltételekben elért számottevő gyarapodást a következő összehasonlító adatok mutatják: 3. táblázat.

A kimutatható gyarapodás ellenére sem javult a helyzet lényegesen. Még mindig eléggé sokan szorulnak szükség- vagy ideiglenes megoldásokra.

3. Táblázat

Az ellátottság mértéke	1979-ben %	1986-ban %
Tornaterem	52	61,4
Szükségterem	26	22,7
Bérel	11	6,8
Nincs	11	9,1
Sportudvar	42	61,4
Bérel, használ	alkalmanként	11,4
Nincs	48	27,2

A tornatermek kihasználtsága teljes. Az öt napra elosztandó óraszám megnövelte az amúgy is meglévő zsúfoltságot. Megnőtt az ütköző órák száma és ez a demográfiai hullám felmenetelével még növekedni fog. Várható a több műszakos tanítás újbóli kényszerű bevezetése is.

A tanórai tevékenységet kiegészítő, az óracsökkenést kompenzálni hivatott tömegsportórák órarendi elhelyezése, a szűkebbé váló időkeretek miatt, egyre nagyobb nehézségekbe ütközik.

A kiszolgáló helyiségeket tekintve — öltöző, mosdó, szertár — kevés iskola van a mai igényeknek megfelelő helyzetben. Az új, nagy méretű tornateremmel épült iskolákban — ahol egyszerre 3 osztálynak van órája — sincs a szükségletnek megfelelő számú és befogadó képességű öltöző- és mosdóhelyiség és akkor a koedukációt még nem is említettük.

Mindezek rövidítik a tanítás amúgy is szűkre szabott idejét és korlátozzák a higiéniés szokásokra és a munkarendre nevelés lehetőségeit.

A törzsanyag tanításához szükséges szer-, eszközellátottság kielégítő. Az elhasználódás mértékével azonban nehezen

tud lépést tartani a pótlásuk. Ebben az árnövekedés mellett a szerek, eszközök erősen kifogásolható minősége, tartóssága is jelentős szerepet játszik.

Mindamellett a felszereltség színvonalát, a testnevelők és az iskolavezetés igényessége, gondossága is nagy mértékben befolyásolja.

A szerek elhelyezése — a megfelelő szertárak hiányában — többnyire a tornateremben történik, szűkítve a mozgásteret és növelve a baleseti veszélyt.

Az eszközfejlesztésben szélesíteni kellene a választható anyagra, a szabadidős sportokra való felkészítés eszközellátottságát. Ez azért lenne fontos, mert a jelenlegi helyzetünkben az öntevékeny testedzésre való felkészítésnek egyre nagyobb hangsúlyt kell kapnia.

Összegezve: a létesítmény feltételekben, a kimutatható fejlődés ellenére is még mindig jelentős az elmaradás a társadalmi és a tantervi követelmények szabta igényektől. A tantervi követelmények minimumát azonban, egyes anyagrészek vonatkozásában ha csak a képzési szinten is, de a gyenge ellátottságú iskolák is teljesíteni tudják.

III. *A tartalmi munkára, a tanítás eredményességére vonatkozó megállapításaink*

A tanterv — mint erről az előzőekben már szóltunk — használhatónak bizonyult. Gyakorlati alkalmazásában a probléma az, hogy kollégáink egy része még mindig csak a tananyagban gondolkodik. Nem vált általános gyakorlattá, hogy a cél-, feladat- tananyag-követelmény egységében kell megtervezni a tennivalókat, azaz nem egyszerűen oktatni kell, hanem a követelményeket teljesítve nevelési-oktatási-képzési feladatokat megoldani.

Ennek elsődleges feltétele a gondos *tervezőmunka.* Tantárgyunkban a tervezésnek különösen fontos a jelentősége, mert az eltérő tárgyi feltételek miatt a tantervet a helyi körülményekre kell adaptálni és ez szolgál a munka alapjául. A tervezés színvonalában jól érzékelhető hullámzást tapasztaltunk.

A tanterv gyorsított bevezetése, a módszertani útmutató másfél éves késése, továbbá a helytelen orientáció (a követelménycentrikusság antidialektikus túlhangsúlyozása, a tervezésben való érvényesítésének eléggé ködös volta) következtében, a kezdeti időszakban visszaesett a tanmenetkészítés színvonala. A visszaesés a tanítás eredményességében is megnyilvánult: a bevezetés első éve után 88%-os minimum teljesítést mutatott a megelőző és az azt követő évek 93%-os teljesítésével szemben.

A tervezés útkereséséhez nyújtott továbbképzéseink eredményességének is tulajdonítható, hogy ezek után javult a tanterv hatékony megvalósítását szolgáló tervezőmunka.

Sajnos, az utóbbi időben — az adminisztrációt csökkentő rendelkezések óta — újra esett a tervezés színvonala. Elég sok formális, sablonos, máshonnan átmásolt, a tudatos, tervszerű tevékenységhez keveset nyújtó tanmenettel találkoztunk. Kollégáink egy része csupán az igazgatónak határidőre benyújtandó kötelezettséget látja benne.

A tervezés másik fázisa a tanítási óra megtervezése. Az előbbiekkel is összefüggésbe hozható az a tapasztalatunk, hogy kollégáink egy része még mindig nem tudott elszakadni a régi sablon szerinti órafelépítéstől, egy-egy beváltnak vélt óratípustól. Biztató, hogy szép számmal láthattunk olyan órákat is amelyeken a tartalmat segítő, az órai feladatok megoldását hatékonyan támogató óratípust, ill. óraszerkezetet alkalmaztak. Tapasztalataink konklúziója: a tantárgypedagógiai szemléletet hatékonyabban kell erősítenünk.

A szűkebb értelemben vett *oktató* tevékenységről elismerőbben nyilatkozhatunk. A kiválasztott módszeres eljárások majd minden esetben célravezetőnek bizonyultak. Általában jól éltek az együttes osztály-, ill. csapatfoglalkozásokban rejlő lehetőségekkel, teljesítmény szerinti csapatok kialakításával a differenciált foglalkoztatás lehetőségeit is megteremtették.

A *képességfejlesztés* hansúlyossága kollégáink egyetértésével találkozott. De részben a tervezés hiányosságaiból, részben a megértés hiányából következően nem mindig merítik ki a tanterv nyújtot-

ta lehetőségeket. Egy részük gyakorlatában a képességfejlesztő feladatok csupán a kondícionálásban, a fizikai felkészítésben nyilvánulnak meg.

A képességfejlesztő feladatcsoportnak része a *gimnasztika* is, amely a mozgáskoordinációt fejlesztő hatásán túl, a szakmunkástanulók esetében külön is fontos jelentőségű nevelési-oktatási célt hivatott megvalósítani: legyenek képesek a munkaártalmakat megelőző és ellensúlyozó gyakorlatok elsajátítására és önálló végzésére. Tapasztalataink többségében lesújtóak: sablonos, rossz kivitelezésű gyakorlatokat láttunk. A kisebbség változatos, zenére is, és igényességgel végzett, a tanulók önálló tevékenységére is nevelő gimnasztikai gyakorlatokat alkalmaz, mely a jó légkör megteremtésére, a motiváció ébren tartására is alkalmas. Ebbe az irányba kell előbbre lépnünk.

A *teljesítménypróbák*, a követelmények részeként, a képességfejlesztés meghatározott körében egyfajta felkészültségi szint mérésére alkalmasak. Célvizsgálatunkban, az I. osztályt az 1980/81-es tanévben kezdő, megközelítően 3000 tanuló teljesítményének alakulását követtük három éven keresztül. Megállapítottuk, hogy tanulóink teljesítménye összességében meghaladja a standard 50%-os átlagát, ami a feltételrendszerhez viszonyítva jó eredménynek mondható.

A tantervi követelmények teljesítéséről, a tanítás eredményességéről a *tanulói tudásszint felmérések* során is igyekeztünk képet kapni.

Atlétikában a tanulók 98%-a teljesítette a tantervi minimumot. A jó teljesítmény önmagában szemlélve megtévesztő lehet, ez csak a tanítható anyagrészekre vonatkozik. A létesítmény hiánya miatt nem tanítható anyagrészekben csak a képzési feladatok oldhatók meg, a mérési eredmény ezt nem tartalmazza. Az atlétika a feltételek hiánya miatt továbbra sem juthat a jelentőségének megfelelő szerephez.

A *torna* testgyakorlati ágban a minimum teljesítés 96%-os. Mivel tanítása igen időigényes, tanítási keretei pedig szűkre szabottak, ezért a tanulók a mozgásfolyamatoknak többnyire csak a dúrva formáját képesek elsajátítani. Emiatt nem érvényesülhet eléggé a torna sajátossága: a fegyelmezett, behatárolt, racionális mozgás és cselekvés elsajátításában rejlő nevelő hatás, amely a szakmai képzésnek is egyik fontos kritériuma.

A *sportjátékok* 88,5%-os minimum teljesítménye az előző évek 83%-ához viszonyítva sokat javult, de még mindig a leggyengébb. Ennek csak részben magyarázata a tömeges oktatáshoz viszonyított helyszűke. A másik összetevője a módszerekben keresendő. A feladat- és játékhelyzetekben való tanítás még rövid múltra tekinthet vissza, és csak lassan formálódik a másik két testgyakorlati ágtól eltérő új módszerek irányába. Továbbképzésünknek ugyan ez állt a középpontjában, de hát négy sportjáték van és ezek sorra kerülése, vagy ismétlődése az évi egyszeri továbbképzési alkalommal, a továbbképzés hatásosságát behatárolja. Az előbbre lépéshez az önképzésnek is nagyobb szerephez kellene jutnia.

A tanulók *értékelése*, osztályozása egyre jobban betölti pedagógiai funkcióját. Kollégáink az egyéni képességekhez viszonyított teljesítményjavulást, az erőfeszítést értékelték, beleértve azon erkölcsi-akarati tulajdonságokat is, melyek közvetlen előfeltételei, de eredményei is a mozgásos cselekvésnek.

A tanítási órák munkafegyelmében és munkarendjében, az alaki formaságokban, a tanulók egyéni felszerelésében a körülményekhez viszonyítottan kielégítő helyzetet tapasztalunk. Az egyes iskolák és tanárok igényességében, követelménytámasztásában azonban jelentősek az eltérések. A tanulók neveltségében is ott tapasztalunk jó eredményeket, ahol az oktatási-képzési feladatokat is jól oldották meg, a személyiségfejlesztés eszközeként alkalmazták.

IV. *A tanórán kívüli foglalkozások*

A tanterv kiegészítő anyagának egyik fontos funkciója a szabadidős öntevékenységre való felkészítés és inspirálás. Ezzel összefüggésben a tanórán kívüli foglalkozások *(tömegsport)* szerves kiegészítői a tanórai feladatoknak. Jelentősége az óra-

szám csökkentéssel megnövekedett. Itt azonban ellentmondás tapasztalható. Párt- és minisztertanácsi határozatok az egészséges életmódra nevelés, köztük a tömegsport fejlesztésének fontosságát hangsúlyozzák, ugyanakkor az időkeretek szűkültek. (Az ellentmondás a tanórai testnevelésben is érvényesül.)

A tanulócsoportok számának növekedése miatt a tanórákra 7., 8. órákat is be kellett állítani. A késői időpontra kitolódó foglalkozásokon a távolabb lakó, vagy bejáró tanulók nem vesznek részt. Nehezen szervezhetők a hét végét jelentő péntek délutáni foglalkozások is. Ezek a nehézségek a jövőben még növekedni fognak. Ezért irreálisnak tűnik az az elképzelés, hogy a tanórán kívüli tevékenységre fordítható órakeret megnövelése ellensúlyozhatja a tanórák csökkentését.

A vázolt nehézségek ellenére is az iskolák és a kollégák a helyi lehetőségeken túlmenően is igyekeznek megoldást keresni. Ilyenek: az őszi és tavaszi időszakban sportpályák igénybevétele tömbösített órákkal; a téli időszakban az uszodákban szervezett foglalkozások; az ágazati szakszervezetek által meghirdetett tömegsport rendezvényeken való részvétel.

A tömegsport foglalkozásokon részt vevő tanulók aránya 20—40% között mozog, ami ha nem is tekinthető jónak, de hozzávetőleg megfelel a jelenlegi kapacitásnak.

A tanórán kívüli tevékenység egyik fontos lehetősége a *munkahelyi testnevelés is.* Rendszeressége csak kevés helyen lelhető fel, az utóbbi időben visszaesés tapasztalható.

A tanórán kívüli tevékenység másik nagy területe a *szakosztályi* munka, a középfokú iskolai bajnokságokban való részvétel. A létesítményfeltételek és az időkeretek szűkössége miatt az edzéslehetőségek megkeresése; a versenyeknek a hétvégi napokra való koncentrálódása; ezzel szemben a szakosztályi munka szinte csak névleges díjazása nagy hivatástudatot és áldozatkészséget kíván meg kollégáinktól hogy ezt vállalják, és ehhez a tanulókat is meg tudják nyerni. Ezért jelentős nevelési eredményként könyvelhető el, hogy az iskolák nagy többsége működtet valamilyen szakosztályt. A fiú szakosztályok száma a középfokú iskolákban működő szakosztályok 1/3-át teszik ki, a leány szakosztályok részesedése 18%-os, megközelítően azonos a szakközépiskolákéval.

Összegezve: szakmunkásképző iskoláinkban a testneveléstanítás szervezeti kereteinek csökkentése, a tanulólétszám növekedése következtében a tanítás feltételei nehezedtek, annak ellenére, hogy a tárgyi feltételekben számottevő a gyarapodás.

A tanterv a létesítményhelyzet függvényében teljesíthető, a képzési feladatok mindenhol megoldhatók.

A tanítás eredményessége jónak minősíthető. A módszertani kultúráltságban még bőven van javítanivaló, ezzel a tanítás eredményessége is növelhető.

A tantervi feladatok megoldása, a követelmények százalékosan is kimutatható jó teljesítése csak egy behatárolt keretek között elvégzendő munkáról, eredményeiről és hiányosságairól adhat számot. Ez tulajdonképpen csak a *jelenség* oldaláról történő vizsgálódás, és a *látszat* kielégítő.

Mindezek ellenére arra a megállapításra kell jutnunk, hogy tárgyunk célkitűzéseit csak részben tudjuk teljesíteni. Az okok elsősorban nem a tantervben keresendők, mert a tantervi anyag és követelmény — a realitásokra való tekintettel — csak elvétve lép túl az általános iskola 7. osztályos szintjén. És ez olyan minimum, amely tovább már nem csökkenthető. Ugyanakkor ez a minimális követelmény messze esik attól a társadalmi igénytől, melyet az — mind az egyén, mind a társadalom érdekében — a testneveléssel szemben támaszt.

A fiziológiás megterheléssel elérhető hatások gyakoriságának csökkenése és a tanítási rend következményeként a ciklikus rendszeresség hiánya miatt, még a legjobban végzett munka mellett sem érhető el olyan hatás, mint amilyenre a tanulóknak — a fizikai munkával járó megterhelések elviselésére — életkori sajátosságaik szerint is és mint leendő fizikai munkásoknak is szükségük lenne. Erre tantárgyunk jelenleg nem tud elegendő lehetőséget nyújtani.

A *lényegi* oldalról való megközelítésben tehát tantárgyunk helyzete nem látszik megnyugtatónak.

Az edzett ifjúságért — Megtalált út

NAGY GYÖRGY

Tanulóifjúságunk testi fejlettsége, állóképessége észrevehetően elmaradt a kívánatostól, és a nemzetközi összehasonlítás eredményei is kedvezőtlenek. E kedvezőtlen folyamatok megállítása szükségszerű társadalmi feladat, amelynek megoldását elsősorban a nevelési intézményekben a fiataloknál kell kezdeni, hiszen az iskola olyan szocializációs tényező, amely a leghatékonyabban formálhatja a tanulók magatartását, a testnevelés és sport iránti beállítottságukat, igényeiket.

Minden intézmény a maga eltérő sajátosságainak figyelembevételével megteremtheti azokat a pedagógiai feltételeket, amelyek jól szervezett működtetésük révén képesek olyan magatartási tendenciákat és motívumokat kialakítani, amely az egészséges életmódra nevelés potenciális alapja.

Szükség van a kezdeményezésre, és a meglévő példák, tapasztalatok közreadására.

Előzmények

Az 1984. évi KNEB vizsgálat óta sok olyan ellentmondás fogalmazódott meg a szakmunkásképző iskolában folyó testi neveléssel kapcsolatban, amelynek megoldása igényli a helyi kezdeményezéseket, ötleteket, a hatékonyabb és szervezettebb pedagógiai munkát.

Megoldandó kérdések

1. *Az ötnapos tanítási hét bevezetésével és a hetenkénti váltásból adódóan — egy hét elmélet, egy hét gyakorlati foglalkozás — hogyan biztosítható a testgyakorlás folyamatossága.* A testi képességfejlesztés élettani alapja a megfelelő intenzitású és intervallumú terhelések folyamatos biztosítása.

1983. óta a gyakorlati oktatás ciklusában a tanulók szervezett tömegsport foglalkozásokon vesznek részt, amelynek személyi és tárgyi feltételeit a sportos szakoktatók bevonásával a tömegsportórák racionálisabb elosztásával biztosítjuk. A sportcsoportok tagjai a gyakorlati csoportbeosztásból adódóan azok a tanulók, akiket a szakoktató egyébként is tanít, így olyan érzelmi, pedagógiai viszony és attitüd alakul ki, amely garantálja a tanulói aktivitást és hiánytalan részvételt. Élsportolók, aktív versenyzők fakultatívan vesznek részt a foglalkozásokon, estenként segítve az ott folyó munkát, illetve a csoportvezető tevékenységét.

A foglalkozás fő célja: a mozgásigény fenntartása, a játékos foglalkozásból adódó öröm és sikerélmény biztosítása, továbbá egy módszeres képességfejlesztés, amelynek tematikáját a sportcsoportvezetők kézbe kapják. A megvalósítás foka még nem teljes, hiszen az óradíjak csak egy része fedezhető a tömegsportórák terhére.

2. *A szűkre szabott tantervi órakeret hogyan bővíthető, milyen szervezeti keretben lehetne a tömegsport aktivitást fokozni.*

A korábbi tapasztalatok arra engedtek következtetni, hogy bármilyen vonzók és jól szervezettek voltak a tömegsportórák, a tanulók aktivitása, részvétele nem volt a kívánt mértékű, jobbára a házibajnokságok lebonyolításában realizálódott. A tanárnak sokszor óriási energiájába került a hatékony ösztönzés. Az önfejlesztő aktivitás szükséglete nem épült be a tanulók személyiségszerkezetébe. Ezért olyan elhatározás született, hogy a tantervileg előírt testnevelési órán felül bevezetjük a plusz egy órát, hivatkozással az oktatási törvény 14. §-ára. Így az elméleti héten az első és második évfolyamban 4 testnevelési óra van. Anyagi bázisa a tömegsport órakekret. Az idén még nem, de jövőre mindenképpen szerepeltetni kívánjuk az órarendben, hogy a tanulók foglalkoztatásában elkerüljük az ütközéseket. Itt is differenciáltan kezeljük a tanulói részvételt, figyelembe vesszük a tanórán kívüli leterhelésüket (szakkör, önképzőkör, KISZ stb.).

A részvétel nem joga, hanem kötelessége a tanulónak, amelyet az új működési szabályzatban is rögzíteni fognak. Az intézmény vezetője a tanévnyitó ünnepélyen és az első szülői értekezleten, a tanulás mint a legfontosabb kötelesség mellett a rendszeres testedzés gyakorlását is kötelességként határozza meg.

3. *Hogyan lehetne olyan életformát és magatartási beállítottságot kialakítani a tanulókban, amely biztosítja, hogy a tanulmányait befejező fiatal önállóan is képes legyen sportolni, számára szükségletként jelentkezzen a testedzés. A tanulók értékítéletében a testkultúra eddiginél nagyobb szerepet kapjon. Csökkenjen az indokolatlan felmentések száma a testnevelésórák alól.*

Több éves tapasztalat mondatja velem, hogy amíg a személyiség szerkezetébe nem épült be az önfejlesztő aktivitás igénye, addig direkt szükségletformálásra van szükség.

A testnevelés és sport az ember olyan jellegű tevékenysége, amely a gyakorlaton alapszik, a szoktatás révén, a rendszeres és következetes impulzusok hatására válik az emberi magatartás szilárd tulajdonságává.

A rendszeres gyakorlás olyan élettani és pszichikai változást eredményez, amely mindenképpen formálja a tudatot is.

Felmérést nem végeztünk, de tapasztalataink kedvezőek, mert egyre többen kapcsolódnak be az öntevékeny sportba, (testépítés, önmaguknak szervezett játék, vagy képességfejlesztés, tantervi anyag gyakorlása stb.).

Az önfejlesztő aktivitást segíti a testnevelő munkaközösség tantárgyösztönző rendszere, a tanórán kívüli feladatmeghatározások.

A tantárgyi követelményekben elsődleges az önfejlesztő aktivitásból adódó eredményesség. A képességfejlesztésre a feltételek adottak, tehát tanórán kívül, tömegsporton, tanműhelyi tömegsporton, egyénileg, bárhol gyakorolható. *Lényeges a fejlődés.* Az önedzéshez szükséges szakmai segítségadás írásos programok, videokazetták, szakkönyvek kölcsönöztetésével, edzésprogramok faliújságon való elhelyezésével és személyes részvétel igénybevételével kérhető, illetve adható. Joggal elvárjuk a tanulóktól a teljesítménycentrikus irányultságot.

A másik bevezetett pedagógiai eljárásunk a tanórán kívüli feladatok év elején történő elosztása. A tanulók az iskolai tömegsportrendezvények alapján önként vállalják a házi bajnokságokban való részvételt. Az osztályközösség képviseletében versenyez a tanuló, így felelősséggel tartozik önmagának és társainak. Felelősségtudata erősödik, vállalt feladatait teljesítenie kell, hiszen az értékelés a közösségen belül minden esetben megtörténik.

A közösségfejlesztő aktivitásnak ezen közvetett úton történő megszervezését nemcsak a testnevelő tanár végzi, segíti az osztályfőnök és a szakoktató is. Az iskolában a pedagógusok közösségfejlesztő tevékenységének megítélésében értékjelzőként szerepel az osztály vagy közösség tömegsportban való aktivitása.

A nevelőmunka követelményei a tanórán kívüli tevékenység megszervezését is feladatként fogalmazzák meg, mind az osztályfőnök, mind a szakoktató számára.

A nevelési pótlékok célirányos differenciálásával megoldható lenne, hogy a szakoktatók közül is részesüljenek nevelési pótlékban azok, akik a testi nevelés terén vállalnak többletfeladatot. Ez is lehetősége, ha szerény keretek között is, a tömegsport óradíj keret bővítésére. (Ez utóbbi javaslatként szerepel a készülő működési szabályzatban.)

Azaz, amikor az éves nevelési feladatok értékelésére sor kerül, a szomatikus nevelésben nyújtott nevelői, szakoktatói, osztályfőnöki ösztönzés hatékonyságát, s az ebben való részvételt a pedagógiai nevelő munka komplex elvárásaként fogja fel az iskolavezetés, eszerint is értékel.

A tömegsport aktivitás fokozására jó szervezeti keretet adnak a vállalatoknál megrendezett üzemi bajnokságok. Két éve már hogy iskolánk tanulói bekapcsolódtak leány-fiú kézilabda, férfi kosárlabda, kispályás foci, asztalitenisz sportágakban rendezett üzemi versenyekbe.

A vállalatok tömegsport bizottságai, a tanműhelyek vezetői erkölcsi és anyagi támogatást nyújtanak az együttműködéshez.

Felhívásunkra a tanműhelyek közötti versenymozgalom ismét fellendült.

Az IKARUSZ, a MÁV Járműjavító, a VIDEOTON tanműhelyei móri, budapesti, szombathelyi üzemekkel tartanak kapcsolatot és szerveznek közös sportvetélkedőt.

Tanulóink sportbeli aktivitását erősíti a kötelezően előírt munkahelyi testedzés, (frissítő torna 3—5 perc).

Az indokolatlan felmentések száma csökkent, sőt büszkén mondhatjuk, vannak olyan közösségek ahol egész évben nincs felmentés. Példaként említem egy végzős szakközépiskolai osztály leánytanulóit, akik még akkor sem kértek felmentést, amikor indokolt lett volna.

Minden a szoktatáson és a követelmények megfogalmazásán múlik.

1. Tanáraink sportszerű öltözetben tanítanak, tehát joggal elvárják a tanulóktól, hogy az órákra levetkőzzenek, lustaságból kifogásokat ne keressenek.

2. Felmentést csak előírt, meghatározott esetekben kérhetnek.

3. Az indokolatlan felmentések (elfelejtettem elhozni, elvesztettem a felszerelést stb.) megelőzése érdekében sportfelszerelések kölcsönzését vezettük be, amit használat után kimosva visszahoznak.

A foglalkoztatás alól nem tudnak kibújni, hozzászoknak a rendhez.

Tanulóink igénylik a határozott, következetes vezetést, és követelménytámasztást.

Az igazgató személyes támogatásán túl az iskolai sportkör vezetésével az igazgatóhelyettest bízta meg, aki egyben testnevelő tanár és az osztályfőnöki munkaközösség vezetője. Így a testnevelő munkaközösség által tett javaslatok a testnevelési és sportmozgalom fejlesztése érdekében folyamatosan érvényesülnek.

Iskolánk testnevelési és sport koncepciója annyiban figyelemre méltó, hogy *mertük kötelességként megfogalmazni a tanulók felé a rendszeres sportolás, testedzés igényét.*

A személyi és tárgyi feltételek, valamint a gazdasági erőforrások ésszerű elosztásával, a tanórán kívüli tevékenység célirányos megszervezésével próbáltunk változtatni az eddigi gyakorlaton, hogy az iskolában a testnevelés valóban hatékonyan funkcionáljon, és segítse elő az egészséges nemzedék felnevelését. Csodáról nem beszélhetünk, néha a legegyszerűbb eljárások jelentik a megoldást.

Fő célunk a tömegsport!

Tanév	Teszt őszi—tavaszi fejlesztés százalékban			SE+DSK létszám	Tömegsport	1 főre jutó foglalkozások száma	Iskolák közötti rangsor	Intézeti létszám
	őszi	tavaszi	kül.					
1979.	41,0	50,0	9	297	6 777	8,3	5	816
1980.	47,0	51,0	4	296	5 665	6,5	8	865
1981.	41,4	45,8	4,4	278	7 101	8,8	4	784
1982.	42,6	49,7	7,1	265	8 322	11,0	2	756
1983.	44,1	53,7	9,6	272	9 831	12,7	1	779
1984.	45,4	52,9	7,5	307	10 778	12,9	1	834
1985.	45,2	50,8	5,6	292	9 538	10,9	3	875
1986.	41,7	48,2	6,5	303	13 692	15,6	3	878
1987.	42,0	50,7	8,7	262	17 242	19,4	—	887

Adatok

Iskola: 327. sz. Váci Mihály Ipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, Székesfehérvár, Berényi u. 105.

Tanulók száma: 950 fő — 33 osztály.

Testnevelő tanárok száma: 4 fő — ebből
1 fő igazgatóhelyettes,
1 fő oroszt is tanít.

Tömegsportórák száma:
iskola: 44 óra naponta 14—15.30
tanműhely: 18 óra
kollégium: 8 óra 2 nap 18.30—20
vállalati tanműhelynél 12 óra

Tornaterem mérete: 10×20 m

Kondicionáló terem: 1 terem
Udvari létesítmények: kézilabda-, kosárlabdapálya, tornapálya, ÖHV akadálypálya, lőpavilon
VIDEOTON tömegsport telepe: labdarúgó, kosárlabdapálya, teniszpálya, 200 m-es futópálya, kézilabdapálya
VIDEOTON Oktatási Központ: sportcsarnok, futófolyosó, naponta 3 óra áll a rendelkezésünkre.
Üzemi sporttelepeken biztosítják a gyakorlati héten való sportfoglalkoztatást.

Kötelező foglalkozás
— *elméleti héten:* tanórai
Testnevelési óra heti 3 óra
kiegészítő óra heti 1 óra
— *gyakorlati héten:* órán kívül
tanműhelyi kiegészítő óra heti 2 óra
munkahelyi testnevelés naponta 5—6 perc
kötelező iskolai kirándulás tanítási szünetben 1 nap
Honvédelmi napok 3 nap

Tömegsport:
— *elméleti* héten
1. Házi bajnokságok — iskola
— kollégium
2. Diáknapi versenyek
3. Öntevékeny csoport
4. Sportcsoport foglalkozások
— *gyakorlati* héten
1. Vállalati, üzemi bajnokságok
2. Tanműhelyi versenyek

Alapfokú versenyek
1. Iskolák közötti versenyek (Ybl kupa, Jáky Kupa)
2. Szakszervezeti rendezvények (Népszava Kupa, Vasas Kupa)
3. Diákotthoni olimpia (KISZ-rendezvény)
4. Drezdai testvérkapcsolat (atlétika, lövészet, labdarúgás)
5. Kollégiumok közötti versenyek
6. Városi tömegsport akción való részvétel

Középfokú versenyek
1. Középiskolás bajnokságok
2. Korcsoportoknak megfelelően szövetségi bajnokságok

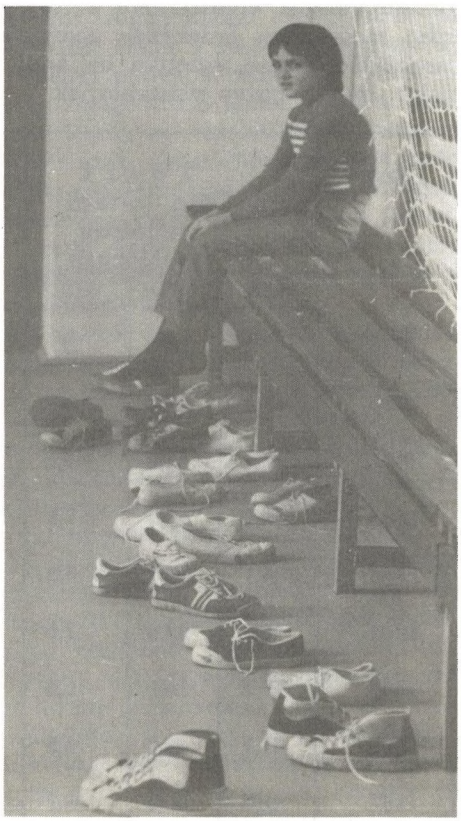

Szakmunkástanulók felkészítése a sportünnepélyre

KALMÁR ZOLTÁNNÉ,
MÁRKUS ZSUZSANNA

A sikeres bemutató körültekintő tervezést és módszeres, hónapokig tartó betanító munkát igényel. A pedagógusnak sokszor gondot jelent, hogy hol és mikor tanítsa be a gyakorlatokat, anélkül, hogy a felkészülés a tanítási órák rovására menne.

A szakmunkásképző iskolák néhány sajátos vonása

Az említett probléma fokozottan jelentkezik a szakmunkásképző iskolákban. Országos felmérés adatai szerint létesítményhelyzetünk az utolsó helyen áll a középfokú tanintézetek sorában. Ugyanakkor a nagyobb szakmunkásképző iskolák tanulólétszáma kétszer-háromszor magasabb, mint egy átlagos gimnáziumé, vagy szakközépiskoláé.

A tanulók heti váltásban járnak iskolába. A tanítási ciklus egyik hetén iskolai elméleti órákon, a másik héten munkahelyi gyakorlati foglalkozásokon vesznek részt. Így az iskola tanulóinak csak a fele mozgósítható egy időben.

A ciklusonkénti óraszám (három, illetve harmadikban kettő) meglehetősen kevés, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a tanulók mozgáskultúrája, sportági képzettsége alacsonyabb szinvonalú. Visszavezethető ez elsősorban arra, hogy nagyobb részük vidéki tanuló. Ismert a falusi kis iskolákban a létesítmény-, illetve a szaktanárhiány.

Mivel szerepeljünk a sportünnepélyen?

A legtöbb sportág felhasználható bemutatásra. A torna rend-, szabad-, társas-, szer-, kéziszergyakorlatai. Talajtorna, akrobatikus ugrások, gúlák. A ritmikus sportgimnasztika. Az atlétika anyagából a futások, a futóiskolák, a váltóversenyek, az akadályversenyek. A játékok köréből a sportjátékok, illetve ezek módszertani bemutatói és a népi játékok. Alkalmasak még bemutatásra a küzdősportok, kerékpár stb.

Ha végignézzük egy-egy sportünnepély műsorát, szembeötlő, hogy a műsor gerincét olyan gyakorlatok képezik, amelyek a gimnasztika körébe tartoznak.

Írásom további részében elsősorban a gimnasztika köréből választott, zenére végzett együttes gyakorlatokkal foglalkozom.

Tervezési szempontok

Tartsuk szem előtt, hogy a gyakorlatok inkább egyszerűbb mozgásokat tartalmazzanak, de azt képesek legyenek a tanulók a sportág szabályainak megfelelő, egyöntetű kivitelben, egyszerre végrehajtani.

A tizenöt-tizenhét éves szakmunkástanulók részére tervezett mozgásanyag *határozott formához kötött gyakorlatokból* áll. Más mozgásokat hajtanak végre a fiúk és mást a lányok, még akkor is, ha közös gyakorlatban szerepelnek. A fiú gyakorlatokban a katonás, fegyelmezett végrehajtás, vagy éppen a humor dominál. A lány gyakorlatok könnyedebb, lágyabb, nőies mozgásokból állnak.

A szakmunkásképző iskolába érkező tizennégy-tizenöt éves tanulók felkészültsége meglehetősen gyenge. Testtartásuk hanyag, mozgáskoordinációjuk, ritmusérzékük alacsony szintű. (Például problémát okoz, hogy magastartásból egyik karjával előre, másikkal hátra körözzön; menetelés, ütemtartás, lépéstartás szintén sok kívánnivalót hagy maga után.)

A fiútanulók ízülete kötött. Sok nyújtást, lazító gyakorlatot kell végeztetni velük, hogy esztétikus kivitelben tudják végrehajtani az együttes gyakorlatot.

A lánytanulók mozgása darabos, nem csiszolt. Nehezen alakítható ki az elegáns, tornászos testtartás. (Például a lefeszített lábfej, az emelt fej sok tanulónak nem válik sajátjává még a gyakorlás során sem.)

Az iskolai képzés alatt természetesen a képességek fejlődnek, de a ciklusonkénti alacsony óraszám, a heti váltás nem teszi lehetővé ezen képességek megfelelő szintre emelését. Sajnos a szakmunkásképző

iskolákban nincs ének-zene tanítás, pedig nagy segítséget jelentene a zenei érzék, a ritmusérzék fejlesztésében. A sportoló tanulók aránya alacsony (legkedveltebbek: labdarúgás, kézilabda, küzdősportok), így igényesebb gyakorlat csak kisebb létszámra tervezhető.

Sajnos az utóbbi években divatba jött a „laza" (számolás nélküli) gyakorlatvezetés, a rendgyakorlatok elhanyagolása, elnagyolása. Pedig ezeknek nagy szerepük van a ritmusérzék, az egyszerre és együttmozgás fejlesztésében. A rendgyakorlatok, az ütem-, és lépéstartás nem válik unalmassá, ha változatossá tesszük tanulói számolással, tapssal, füttyszóval, dobbal, illetve zenével. A gyakorlatvezetés során pedig hasznos, ha sokoldalúan fejlesztő és minden irányban végzett gimnasztikai gyakorlatokat számolásra, zenére végeztetjük a tanulókkal. Tapasztalatom, hogy kedvvel, örömmel végzik a zenére történő mozgásokat. Lányoknál a tanterv által előírt ritmikus sportgimnasztikai elemeket pedig egyszerűen elképzelhetetlen zene nélkül végeztetni. A torna anyagának feldolgozásánál törekedjünk a szép, tornászos testtartás kialakítására. Mindezekkel előkészíthetjük, megkönnyíthetjük a felkészülés munkáját.

Számításba kell venni az iskolai létesítményeket (tornaterem, udvar mérete, öltözők stb) a *pénzügyi lehetőségeket,* illetve az iskolai tanulólétszámot. A tanár hiába álmodik meg csodálatos gyakorlatot, ha megfelelő létesítmény hiányában nem tudja azt betanítani, vagy a költségvetésből nem futja az elképzelt ruhákra, kéziszerekre.

A zene kiválasztása

A munka legszebb, legizgalmasabb része. Érvényesülhet a tanári fantázia, leleményesség. Az egész gyakorlatban a zene és mozgás harmóniája kell hogy érvényesüljön.

Gyakran előfordul még napjainkban is, hogy a kész gyakorlathoz keres a tanár zenét. Az együttes gyakorlatokhoz nem alkalmas az aláfestő zene. Ez csak a sportági bemutatóknál megfelelő, de ott is a gyakorlat tartalmának megfelelő hangulatú zenét kell választani.

A zene érzelmekre hat, segíti, serkenti a mozgást, hangulatot teremt. A betanítás során feledteti a többszöri gyakorlás monotóniáját, megkönnyíti a munkát.

A tanulók életkorának megfelelő, hozzájuk közelálló zenét válasszunk, de nem kell, hogy ez feltétlenül könnyűzene legyen. Dallamos, ritmusos zenét válasszunk, amit könnyen megszeretnek, megtanulnak a tanulók, amelyre szinte belső kényszerré válik a mozgás. Tempója ne legyen se túl lassú, mert „elalszik a gyakorlat", se túl gyors, mert nem tudják követni a tanulók.

Leggyakrabban modern zenét, divatos tánczenét választanak a testnevelő tanárok. Előnye, hogy a tanulók ismerik, szeretik. A klasszikusok egyre inkább kiszorulnak a műsorból. Egyhangú a zenei anyag, ha az egy-két órás sportünnepélyen csak könnyűzenét hallgatunk. Bátran lehet választani a klasszikusok közül, segítséget adhat ebben az iskola énekszakos tanára. Jól felhasználhatók Beethoven, Csajkovszkij, Mozart, Strauss, Weiner, Dohnányi, Chopin, Dvorzák, Smetana, Gerschwin művei.

A kiválasztott zenét többször meg kell hallgatni. Nagy segítség, ha rendelkezésre áll a kiválasztott zenemű kottája is. Mire kell figyelni a zenére történő gyakorlattervezésnél?

A zenei- és mozgásritmus összehangolására. A zenei ritmust fejezze ki a mozgás ritmusa. Zenei ritmus: a hosszabb és rövidebb hangjegyértékek, illetve a hangsúlyos és hangsúlytalan részek váltakozása. A hangok és hangsúlyok időbeli elosztásának rendje a zenében. A ritmus a mozgásban is időbeliséget fejez ki. Hosszabb-rövidebb, vagy azonos időtartamú mozdulatok váltakozása adja egy mozgás ritmusát. Függ a sebességtől, az iránytól, a kiterjedéstől, az erőadagolás módjától. A hangsúlyos zenei rész nehezebb, mutatósabb mozgással fejezhető ki.

Figyelembe kell venni, hogy a dinamika foka változó a zenedarabon belül. Halk zenei mondatra lágy, könnyed, hullámzó, forte jelzésre erőteljesebb mozgásokat (lendítés, felugrás, taps) kell tervezni.

Ideális, ha a gyakorlat időtartama felés elvonulással együtt 5—7 perc. Ennél rövidebb gyakorlat semmitmondó, a hosz-

szabb fárasztó mind a tanulók, mind a nézők számára.

A látványos, hangulatos fel- és elvonulás fokozza a gyakorlat esztétikai hatását. A nézők tetszésnyilvánítása gyakran már az elvonuláskor ütemes tapsban jelentkezik, amely emeli a hangulatot. A fel- és elvonulás térrajza különbözzék egymástól, de helyettesíthető be- illetve kifutással is. Az elvonulás gyorsan és több irányban történjen. Fontos követelmény a fegyelmezett, pontos, lépéstartással, igazodással és takarással történő menet vagy futás.

Mutatós az úgynevezett fésűs felvonulás, mikor az oszlopok ellentétes irányból vonulnak be, vagy a késleltetéssel végzett felvonulás, amikor 4—8 lépésütemként újabb oszlop vonul be. De a variációk sora végtelen.

Szakmunkástanulóknál legjobban bevált, ha a gyakorlat 3—4 részre tagolódik. Egy-egy gyakorlatrész általában 64—80 mozgásütem. Egy gyakorlatelem többnyire 8 mozgásütemből áll. A gyakorlat részekre tagolása a zene szerkesztésével összhangban történik, ekkor adódik a lehetőség alakváltozásra.

Tervezni kell a térformát, alakzatokat, illetve az egyik alakzatból a másikba való átmenetet. — Sajnos nagyon gyakran alig, vagy egyáltalán nincs alakzatváltozás a gyakorlatban. Két méteres tér- és távközre felállva helyben végzett mozgások, esetleg fordulatok alkotják a gyakorlatot. Valóban több gyakorlást, helyszíni próbát igényel az alakzatváltozásokkal végrehajtott bemutatás, de a hatás nem maradhat el.

Látványosabb, ha az egyes gyakorlatrészeket új térformában hajtjuk végre. Természetesen gyakorlatrészen belül is változtatható a térforma. Az alakzatok töltsék ki a teret, de legyen közöttük „levegő", csak így érvényesülnek igazán. A legkülönfélébb formájú alakzatok tervezhetők. A legegyszerűbb gyakorlat is látványos, ha ötletesen megtervezett, változó térrajzban történik a végrehajtás. Lehet a térrajz szimmetrikus, aszimmetrikus, kombinált (egy időben különböző formátumú alakzatok kialakítása). Nagyon jól mutat, ha az egyes egységek ellentétes mozgást végeznek. (Például: egyes alakzatok alacsonyan, térdelésben, guggolásban, mások a magasban, állásban, magastartásban végeznek mozgásokat.)

A térforma, az alakzatok megtervezése után következik az egyes alakzatokban, egységekben végzett mozgások zenére történő kidolgozása, gyakorlati ellenőrzése. Ebbe a munkába egy-két ügyesebb tanulót is bevonhatunk, sőt néha ők is adnak ötleteket a kipróbálás során. Ne csak elképzeljük, de feltétlenül próbáljuk ki gyakorlatban is az egyes mozgásokat. Ezután írásban rögzítsük a gyakorlatot.

Szakmunkásképző iskolában 4—5 hónap felkészülési időre van szükség. Kevesebb nem elegendő, hosszabb idő alatt unalmassá válik a gyakorlat.

A gyakorlatot több tanulónak tanítsuk be, mint amennyien az ünnepélyen végzik. Egész osztályoknak is megtaníthatjuk, ha a gyakorlat tartalma, szerkezeti felépítése ezt lehetővé teszi. A betanítás történhet a testnevelésóra előkészítő, bemelegítő részében és a tömegsport-foglalkozásokon. Szükséges lehet ezeken kívül külön gyakorlási alkalmak, próbák beállítása is. Mikor a tanulók többsége már megfelelő szinten elsajátította a gyakorlatot, akkor válasszuk ki a végleges szereplőket. A többi tanuló alkotja a tartalékot az esetleges lemorzsolódások pótlására.

A gyakorlatok betanítása az egyes egységek felkészítésével kezdődik. Legcélszerűbb, ha 8—16 mozgásütemenként tanítjuk a gyakorlatot. Egy-egy alkalommal 32—64 mozgásütem tanítható meg. Feltétlenül szükséges a már ismert mozgásütemek állandó gyakorlása és kapcsolása az újonnan megtanult részekhez.

Kezdetben számolásra végeztessük a mozgásokat, de lehetőleg minél korábban kezdjük meg zenekísérettel a gyakorlást. Zenekíséret közben eleinte számolással segíthet a tanár. Ügyeljünk arra, hogy a kevésbé jó zenei érzékkel rendelkező tanulók is átvegyék a zene ritmusát.

A gyakorlatelemek pontos, szép, egyöntetű végrehajtására már betanítás kezdetén nagy gondot kell fordítani, mert különben rögződik a „pongyola", elnagyolt kivitelezés és később nehezebb már ezen változtatni. A hibákat állandóan javítani, a mozgásokat tökéletesíteni kell. Különösen fontos az összmunka, az „együttdolgozás". Inkább legyen kevésbé magas szín-

tű a kivitel (például ne hajoljanak olyan mélyen hátra), de amit végeznek, azt egyöntetűen hajtsák végre.

Az egységek betanítása után kerül sor az összevont próbákra, amikor az egységek együtt végzik a gyakorlatot. A teljes létszámmal történő próbákon már feltétlenül meg kell tanítanunk a fel- és elvonulás módjára a tanulókat (amennyiben létesítmény hiányában nem foglalkoztunk ezzel).

A főpróbát megelőzően szükségesnek tartok legalább két helyszíni próbát, hogy a tanulók az ismeretlen térben tájékozódni tudjanak, igazolási pontokat találjanak. (Ugyanis ezeknek a pályára történő felfestését, jelölőgombák elhelyezését az esetek többségében a bérbeadó szervek nem engedélyezik.)

Végül a főpróbán már úgy kell a tanulóknak végrehajtaniuk a gyakorlatot, mintha a sportünnepély közönsége nézné őket. Minden olyan rendben történjék, ahogy a sportünnepélyen szeretnénk.

Ha a tervezés szempontjait figyelembe vettük és kellő gyakorlással felkészítettük a szereplőket, ügyeltünk a zene és mozgás harmóniájára, az egyöntetű, fegyelmezett kivitelre és eredményes volt a főpróba, akkor méltán számíthatunk sikerre a sportünnepélyen.

A labdarúgás helye és szerepe a szakmunkásképző iskolákban

HELYZETELEMZÉS EGY MEGYEI SZAKTANÁCSADÓ TAPASZTALATAI ALAPJÁN.

KOVÁCS GYÖRGY

A dolgozatban közölt adatok, felmérési eredmények — amelyeket fontosnak tartottam ahhoz, hogy megfelelő képet alkothasson az olvasó a jelenlegi helyzetről — az 1985/86-os tanév konkrét adatai.

Nagy segítséget kaptam azoktól a testnevelő kollégáktól, akik a tanterv labdarúgó anyagát dolgozták fel tanmeneteikben és megfelelő tárgyi feltételek birtokában a gyakorlatban igyekeznek megvalósítani azt.

A tanórán kívüli labdarúgást, iskolák közötti bajnokságokat, kupákat a megyei szakreferens szervezi, irányítja. A jól felkészült kolléga szolgáltatott konkrét adatokat erről a területről.

Tárgyi feltételek

Az oktatás személyi és tárgyi feltételei dialektikus egységet képeznek, egyik vagy másik hiánya a labdarúgás oktatását lehetetlenné teszi. Az általam vázolt sorrend nem valamelyik feltétel elsőbbségét jelenti, csupán az áttekinthetőség miatt választottam szét a feltételeket.

Szabadtéri létesítmények:

Pest megye szakmunkásképző iskolák száma: 18
Ebből a labdarúgás tantervi anyagát feldolgozza: 10 iskola 55%
Saját labdarúgó pályával rendelkezik: 2 iskola 20%
Társadalmi egyesület pályáját bérli: 6 iskola 60%
Csak kispályán (kézilabda) dolgozik: 2 iskola 20%

A fenti számok azt bizonyítják, hogy a labdarúgás népszerűsége a szakmunkás-

* Pest megye

képző intézetekben az átlagnál nagyobb (55%). A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy Pest megyében 12 ipari, 4 mezőgazdasági és 2 kereskedelmi képzési profilú iskola működik, amelyekben a fiútanulók számaránya magasabb.

A tárgyi feltételek egyik oldalát képező labdarúgópályák tekintetében nem rózsaszínű a helyzet. Ideális feltétel, ha az iskola saját pályával rendelkezik. Megyénkben csupán 2 iskola dicsekedhet ezzel a kiváltsággal.

A bérelt pályák hátránya, hogy szinte valamennyi iskola esetében távol esnek az iskola épületétől (15—30 perc), így órarendi, óraszervezési problémák jelentkeznek, melyek az oktatás hatásfokát csökkentik. Az iskolák az órák kapcsolásával igyekeznek ezeken a gondokon enyhíteni.

Külön problémát jelent azoknak az iskoláknak a helyzete, melyektől megközelíthetetlen távolságra van csak labdarúgó pálya, így az iskola udvarán lévő kispályán igyekeznek megoldani a feladatokat. Ezek az iskolák kényszerhelyzetben vannak, mert anyagi helyzetük nem teszi lehetővé nagyobb létesítmény kialakítását (általában terület sem lenne hozzá), ugyanakkor a tantervi követelményeket nekik is teljesíteni kell legalább minimális szinten.

Fedett létesítmények

Bár a labdarúgás nem a téli időszak sportága, mégis fontosnak tartom az oktatás és gyakorlás folyamatosságát, s ezért nem lényegtelen hogy az iskolák rendelkeznek-e megfelelő fedett létesítménnyel. Hogyan néz ki a tornaterem helyzet Pest megye szakmunkásképző iskoláiban?

Saját méretes tornaterme van:	5 iskola	50%
Saját szükségtornaterem:	1 iskola	10%
Bérelt tornateremben tanít:	3 iskola	30%
Nincs tornaterme:	1 iskola	10%

Megjegyzés: csak azokat az iskolákat vettem figyelembe, amelyekben a labdarúgás anyagát feldolgozzák.

A kép még itt sem nevezhető ideálisnak. Vissza tekintve az elmúlt 5 esztendőre, lassú javulás tapasztalható, ez idő alatt négy iskola lett gazdagabb új tornateremmel. A teljes igazsághoz tartozik, hogy 18 iskola közül a mai napig 7 iskola nem rendelkezik *saját* teremmel, s ebből háromnak semmilyen lehetősége sincs.

Álló- és fogyóeszköz-ellátottság

E dolgozat megírása adott impulzust számomra, hogy a labdarúgó tantervi anyagot feldolgozó iskolák állóeszköz- és fogyóeszköz-ellátottságát részletesen felmérjem. Legegyszerűbb az állóeszköz kérdése. Két iskola rendelkezik labdarúgópályával, sajnos ezek felszereltsége igen szegényes. Nem találkoztam hordozható kapukkal, rúgófalakkal, fejelőálvánnyal, s egyéb kisegítő eszközökkel. Véleményem szerint ebben az iskolatípusban lenne a legnagyobb lehetőség a különböző segédeszközök *házilagos* gyártására.

A tanórai és tanórán kívüli labdarúgás másik alapvetően fontos tárgyi feltétele a labdák száma vagy éppen hiányuk. Felmérésem alapján olyan helyzet alakult ki, hogy az iskolákat 3 kategóriába sorolhattam. A kategóriák szubjektívek lehet vitatkozni rajta:

Ideális feltétele van:	
1—2 tanuló 1 labda	4 iskola
Közepes tárgyi feltétele van:	
3—5 tanuló 1 labda	4 iskola
Gyenge tárgyi feltétele van:	
6—12 tanuló 1 labda	2 iskola

A felelős testnevelő tanárok azon vannak, hogy javítsák feltételeiket, de az természetesen az iskola gazdasági lehetőségeinek függvénye is. S még egy adalék: általános tapasztalat, hogy a labdák árának emelkedése fordított arányosságot mutat minőségükkel.

A tanórán kívüli labdarúgás egyik formája a DSK szakosztályi tevékenység. Bizony elég anyagigényes. Ha azt vesszük figyelembe, hogy a csapat egységes benyomást keltsen, akkor legalább a meznek és nadrágnak azonos színűnek kell

lennie. Nem beszélek a sportszárról és futballcipőről. Ezek beszerzési árai az utóbbi időkben meredeken emelkedtek, nem tisztelve azt a tényt, hogy *az iskolai szakosztályok éves megyei támogatása 1975 óta változatlan: 5000 Ft.* Ezért is várjuk nagy figyelemmel a Magyar Diáksport Szövetség IIB által kiadott dokumentumban ígért gazdasági „fellendülést". Úgy legyen!

Személyi feltételek

A Pest megyei szakmunkásképző intézetekben oly népszerű labdarúgás vajon milyen személyi feltételek mellett valósul meg a gyakorlatban? Felmérésem itt arra irányult, hogy a gyakorló testnevelő tanár milyen iskolatípusban végzett, s rendelkezik-e valamilyen fokú labdarúgó edzői végzettséggel:

A tantervi anyagot feldolgozó iskolák tanárai közül:		Valamilyen edzői fokozattal rendelkezik
Testnevelési Főiskolát végzett:	3 fő	1 fő
Tanárképző főiskolát végzett:	6 fő	3 fő
Képesítés nélküli:	1 fő	—
Nő tanár (TF):	2 fő	—

Szembetűnő, hogy Pest megye szakmunkásképző iskoláiban zömében valamelyik tanárképző főiskolán végzett testnevelő tanárok tanítanak. A TF-et végzett tanárok a számok tükrében (bár nincsenek sokan) más labdajátékot választottak feldolgozásra. A legnagyobb gondot abban látom, hogy a testnevelő tanárok labdarúgó orientációja nagyon csekély, csak 4 fő edzői végzettségű kolléga tevékenykedik. Ez pedig a labdarúgó technika, taktika oktatásánál, hibajavításnál stb. nagy súllyal esik latba. A teljes tantervi anyag hatékony elvégzését kérdőjelezi meg.

Más aspektusból is vizsgáltam a személyi feltételt. Azok a testnevelők akik labdarúgással foglalkoznak iskolájukban, milyen viszonyban vannak a társadalmi egyesületekkel? Edzősködnek-e klubcsapatoknál? Lehangoló a kép. Egyetlen egy testnevelő dolgozik társadalmi klub serdülő csapatánál. A miértre a válaszok két fő csoportra oszthatók. Egyik: nem tart rájuk igényt az egyesület, a másik: aránytalanul nagy az elfoglaltság az anyagi elismeréshez képest. Egyébként az egyetlen kolléga is arról panaszkodott, hogy teljesen magára hagyva (edző, intéző, szertáros stb. egyszemélyben) dolgozik, s a lényeg az, hogy ki tudjon állni a csapat bajnoki mérkőzésekre, mert ellenkező esetben a felnőtt csapattól vonnak le büntető pontot.

S még egy adalék, ami véleményem szerint a kialakult testnevelő tanári képhez hozzá tartozik. Megkockáztatom a kijelentést, hogy az ötnapos tanítási hét bevezetése a legnagyobb terheket a testnevelőkre helyezte a nevelőtestületeken belül. A tanulók egyéb elfoglaltsága (szakkör, korrepetálás stb.) miatt a testnevelő nagyobb energiájára van szükség, hogy edzésre, tömegsport-foglalkozásra bírja őket, s a szabadidős iskolai programok (kirándulások, villámtornák, iskolák közötti találkozók stb.) szombat—vasárnapi időszakra tevődtek át. S bizony a testnevelő gyakran áll harcban tanulóval, iskolavezetéssel, szülői házzal, hogy munkájában eredményt tudjon felmutatni.

A tanterv tanórai követelményei

A szakmunkásképző iskolákban általánossá a 3 éves képzés vált. Az ötnapos tanítási hét bevezetésekor az I—II. évfolyamnál az éves óraszám 66 óráról 54 órára csökkent, míg a III. éveseknél változatlan (33 óra).

Az érvényben lévő tanterv ún. kerettanterv, ami abban nyilvánul meg, hogy a tanár a helyi lehetőségeinek figyelembe-

vételével választhat. A tantervi órakeretet sem szabad mereven értelmezni. Egyrészt a helyi körülmények indokolhatnak kisebb eltérést, másrészt a megadott időkeret, a tananyag a feltételek szerint bontható.

Bár számtalan fórumon hangot adtak a testnevelő tanárok, hogy ez az óramennyiség nem elegendő a hatékony oktatáshoz, sajnos nem történt pozitív változás.

Mivel a testnevelésórák számának növelése nem várható, feltétlen szükségesnek tartom a tantervi anyag korrekcióját.

Ez a tanterv és órakeret feltételezi az általános iskolából érkező tanulók bizonyos fokú előképzettségét. A megkérdezett testnevelők egyöntetű véleménye, hogy az általános iskolát végzett tanulók gyenge előképzettséggel érkeznek (elméleti és gyakorlati), a testi képességek dolgában rendkívül nagyok a különbségek, növekszik a felmentési esetek száma (gerincproblémák, szív és keringési betegek, elhízottak stb.), s a labdarúgó előképzettségük sem mutat biztató képet. Így az I. éves tanulók testnevelésében a döntő súlyt a felzárkóztatásra, az általános képességfejlesztésre és a játék megszerettetésére fektetik a tanárok.

Nem tartozom azok közé, akik minden baj okát az alsó fokú oktatásban látják (szerintem sokkal összetettebb a probléma), de hogy valami nincs rendben, azt különböző és szerte ágazó felmérések bizonyítják. A szakmunkásképző iskolák testnevelési óraszáma véleményem szerint nem elegendő a hatékony munka elvégzéséhez, a lemaradások pótlásához. A serdülőkor három érzékeny esztendeje alatt az a tanuló, aki nem sportol aktívan és rendszeresen (sajnos elképesztően nagy számban nem sportolnak), az egészséges fejlődéshez édeskevés fizikai ingert kap. A felnőtt társadalom pedig évek óta csak vitatkozik azon, hogy baj van a fiatalság fizikai állapotával.

A szakmunkásképző iskolák részére kiadott és jelenleg is érvényben lévő tanterv, négy alapsportjáték — közte a labdarúgás — technikai és taktikai elemeinek oktatását írja elő választhatóan. A testnevelő kollégákkal folytatott eszmecserék során felvetődtek kérdések a tantervi anyag tartalmi részéről.

Ezekről a kérdésekről kicsit részletesebben szólok, mivel e kérdések valójában felölelik a tanterv labdarúgó anyagát.

Hogyan tudják megoldani a Pest megyében tanító szakmunkásképző intézeti testnevelők a labdarúgás oktatását?

A megkérdezett 12 kolléga közül szinte mindegyik úgy válaszolt, hogy igyekeznek megoldani, de valamelyik feltétel hiánya (vagy szükös volta) csökkenti a maximális végrehajtást. Hivatkoznak pályára, labdára, gyenge gyerekanyagra stb. Úgy érzem, hogy mindegyik kolléga válaszában volt valami igazság. Hiányolom azonban azt, hogy a tanterv nem ad egy olyan mérési lehetőséget, amely figyelembe venné a minimumot, de azt valamennyi iskolától megkövetelné. Olyan konkrét gyakorlati követelményre gondolok, amely alapján objektíven mérhető lehetne a tantervi anyag elsajátításának színvonala az adott iskolában. Ez egyébként kialakult gyakorlat több elméleti tantárgyban (pl.: matematika, fizika stb.). Néhány kolléga kérte, hogy ezt a minimum mércét a szakfelügyelet írja elő számukra.

Egymásra épül-e a 3 évfolyam labdarúgó anyaga?

A tantervi anyag figyelembe veszi a fokozatosság elvét, az alacsonyabb osztályok egyszerűbb, míg az idősebbek a bonyolultabb elemeket tanulhatják. A legegyszerűbb technikai és taktikai feladatok az I. évfolyamnál szerepelnek, a II. évfolyamnál már nehezebbek a követelmények. A III. évfolyam anyaga a heti csökkentett óraszámnak megfelelően kisebb és az I—II. évfolyam anyagára épül, annak tudását feltételezi.

Mit tart feleslegesnek és mit kellene beiktatni a tanterv labdarúgó anyagába?

A tanterv 1977 óta van érvényben. A labdarúgás pedig rohamléptekben fejlődik. A játék felgyorsult, ez fokozott erőnlétet, magasabb technikai biztonságot, rugalmasabb taktikai felkészültséget igényel. Elvileg az iskolai testnevelésnek is lépést kellene tartani a labdarúgó játék fejlődé-

sével. Az a véleményem, hogy az iskolai labdarúgás nem fejlődik, egy helyben topog. Néhány példa a tantervi anyagból:

I. évfolyam

— *Labdavezetés belsővel* — ma már játék közben a játékosnak a láb mindegyik felületét használnia kell, hogy eredményesen vegyen részt a játékban. Úgy vélem, hogy a labdavezetés sokat vesztett jelentőségéből a modern játékban.
— *Fejelés helyben* — a mai labdarúgásban nincs olyan játékhelyzet, amikor bármelyik játékos annyi időt és teret kap, hogy egyhelyben végezzen technikai feladatot. Így a fejelést sem.

II. évfolyam

— *Fordulatok labdával állóhelyben* — ugyanolyan feleslegesnek tartom, mint a fejelést állóhelyben.

Taktikai vonatkozású anyag az I. évfolyamban:

— *Támadójáték helytartással* — ez a feladat is a múlté. Már az I. évfolyamtól oktatni kellene a sokmozgásos, helyváltoztatós támadójátékot. A taktikai anyagot túlságosan védőcentrikusnak tartom.

Hiányolom, hogy a labdaátvételek közül csak a belsővel történő átvételeket kell oktatni. A labdatovábbítások repertoárját is bővíteni kellene. Igen fontosnak tartom védőszempontból az alapszerelést, s ez nem tantervi anyag. A kapus technika és taktika teljesen hiányzik a tantervből, így a tanterv igen mostohán kezeli e fontos játékos szerepét, pedig nem lehet jó játékról szó kapus nélkül.

A tanterv taktikai része szinte valamennyi labdajátéknál a védekezést helyezi előtérbe (valószínűleg védőjátékosok készítették), más szóval védekező beállítottságú. Tehát hivatalosan is gólt nem kapni a jelszó! Lehet, hogy rosszul látom, de én támadójáték párti vagyok, ezért a tantervi utasítás tartalmi lényegét megfordítanám. Az a konkrét tapasztalatom, hogy a gyerekek között nagyobb örömöt és lelkesedést vált ki, ha gólt lőnek, mint amikor gólveszélyt hárítanak el.

A tanterv követelményként írja elő, hogy a tanulók tudatosan törekedjenek a védelem széthúzására, a nagy területen folyó játékra. Ez az elmélet, de mi a konkrét gyakorlat? A már szinte teljesen elterjedt kispályás labdarúgás (villámtornák, tömegversenyek, KISZ-kupák, házibajnokságok stb.) a nagy területen történő játék halálát okozta és okozza az iskolákban.

Mennyire használhatók a testnevelési játékok a labdarúgó tantervi anyag oktatásában?

A tantervi utasítás kimondja: „... mozgástechnikai elemek tanításában a speciális technikák elsajátítására kell a nagyobb figyelmet fordítani, hogy minél előbb kialakulhasson a *folyamatos játék*. Éppen ezért kerülni kell a technikai elemek *súlykolását*". Ezt a felfogást jónak ítélem meg, s a testnevelő kollégák is alátámasztják, hogy a technikai elemek súlykolását a tanulók sem kedvelik. S itt növekszik meg a testnevelési játékok szerepe. Minden olyan testnevelési játék alkalmazása, amelyet a labdarúgás technikai elemei oktatására lehet használni, megengedett a szakmunkásképző iskolában. A tanterv nem ad konkrét tippeket, a tanár szabadon cselekedhet, válogathat a nagy számú játék közül. Azokban az iskolákban, ahol megfelelően végzik a tantervi anyag oktatását, rendszeresen szerepelnek labdarúgó jellegű sor- és váltóversenyek, fogók, cicajátékok, különböző céljátékok, célbarúgások, lábtenisz, lovasfoci stb. Nem találtam példát viszont olyan taktikai jellegű játékokra, mint a labdatartás, iramjáték, amelyek a követő emberfogás begyakorlását teszik lehetővé. Az igazsághoz tartozik hogy a tanterv sem tér ki a szoros emberfogás oktatására.

Korszerű-e a labdarúgó tantervi anyag?

Véleményem szerint korszerűnek nem nevezhető, de még egyáltalán nem elavult. Megérett viszont a korrekcióra. Ennek alapvető oka a testnevelési óraszám-csök-

kenés, valamint a fejlődés. A tanterv tartalmazza a labdarúgás alapvető elemeit, de a fejlődés adta új elemeket be kellene venni, úgy, hogy a túlhaladottakat kihagynák. Az iskolai testnevelésben nem lehet cél, hogy minden tanuló magas szintet érjen el a feldolgozott sportág technikájában és taktikájában. Reális célnak tartom viszont, hogy a tanulók megismerjék a sportág legalapvetőbb technikáját és taktikáját legalább a jártasság szintjén. Ezáltal képesek legyenek a folyamatos játékra. A tanterv korszerűsége szerintem feltételezi a tanár szemléletének korszerűségét is. Ez azonban a testnevelő állandó önművelését, korszerű eredmények figyelemmel kísérését, továbbképzését is jelenti, de jelenti a tanár szemléletének alakítását is (szervezett továbbképzés, szakirodalom biztosítása, legújabb eredmények publikálása stb.)

Százszázalékosan teljesíthetők-e a tantervi követelmények Pest megye szakmunkásképző iskoláiban?

Egyértelműen kimondhatom, hogy a tantervi követelmények teljes mértékben nem teljesíthetők, mivel a tárgyi és személyi feltételek sem százszázalékosak. Nagyon jó és optimista megállapítás, ha 60—80%-ról beszélhetek. Természetesen ez szubjektív megítélés, aprólékos számadatokkal nem tudom alátámasztani. Sajnos a maximális teljesítésnek objektív akadályai vannak. Ezt a véleményt az a tény mondatta ki velem, hogy sikerült bepillantást nyernem egy egész megye szakmunkásképzési tevékenységébe.

Tanórán kívüli labdarúgás

Az iskolai testnevelés másik fontos színtere a tanórán kívüli tevékenység. Ez ad lehetőséget, hogy egyrészt iskolán belül (házibajnokságon), másrészt iskolák között (DSK bajnokság és kupa) rendszeres labdarúgó élet alakuljon ki.

Iskolák közötti labdarúgás

Pest megyében az elmúlt 5 évre visszatekintve átlagban 12—14 csapat vett részt a DSK bajnokságban. Létszámtól függően 2—3 csoportban zajlottak a mérkőzések, őszi-tavaszi rendszerben. A szakmunkásképző iskolák részvételi aránya igen jó, az utóbbi években 9—10 iskola csapata játszott rendszeresen. A gimnáziumoknál és szakközépiskoláknál nem ilyen népszerű a labdarúgás. Ebben a bajnoki rendszerben a gyerekanyag tekintetében a szakmunkásképzők közel azonos feltételek mellett játszhattak mivel csak I—II. évfolyamos társadalmi egyesületben nem igazolt labdarúgók vehettek részt. Az új rendszerű középiskolás labdarúgásban, ha megszüntetik a DSK bajnokságot (ez olvasható ki a Magyar Diáksport Szövetség dokumentumából) s csak kupa lesz, elveszítjük azoknak a gyerekeknek elég nagy tömegét, akik társadalmi egyesületnél nincsenek leigazolva, de még szeretnek futballozni. A másik aggályom, hogy a kuparendszer azoknak a csapatoknak fog kedvezni, ahol sok igazolt játékos van, tovább maradnak állva, így több mérkőzést fognak játszani. De mi lesz azokkal a csapatokkal, akik hamar kiesnek? Hol lesz a rendszeres foglalkoztatás? Úgy gondolom a végleges új rendszerű diákfoci kidolgozásánál nagyon körültekintően kell a versenyeztetést kidolgozni!

Véleményem szerint a DSK bajnokság az eltelt 11 tanév során betöltötte azt a szerepet, amit szántak neki. Rendszeres lehetőséget biztosított igen sok gyereknek, akik még valamilyen oknál fogva nem jutottak be társadalmi egyesület csapatába. Saját tapasztalatom, hogy több játékosom kezdte a labdarúgást DSK csapatunknál, s tovább folytatva NB III-as szintig vitték, s szerették meg a játékot.

A kupaküzdelmekben — az utóbbi 5 tanév adatait vizsgálva — 20—25 iskola csapatai vettek részt. 12—13 szakmunkásképző iskola mellett a gimnáziumok és szakközépiskolák nagyobb arányban indultak. A kuparendszer nem kedvező a szakmunkásképzőknek. Ennek alapvető oka az, hogy a 3 éves képzés áll szemben a 4 évessel. Aki ismeri a serdülőkor okozta testi fejlődési szakaszokat, az tudhatja mit jelent ebben a korban 1 év előny.

Tíz éve nem találni szakmunkásképző iskolát a megyei kupagyőztesek között. Élesen kitapintható, hogy azokban az iskolákban van ütőképes kupacsapat (me-

gyei szinten), ahol a társadalmi egyesület is jó ifi csapattal rendelkezik. Megjegyzem, hogy amikor ezt a dolgozatot írtam, még nem látszottak az új rendszerű diáksport körvonalai. Az 1986/87-es tanévben is történt változás, s az sem mondható véglegesnek. A változás korát éljük, de nem mindegy, hogy a jövőben milyen rendszerű versenyeztetést tudunk biztosítani az iskolai csapatsportágaknak, így a labdarúgásnak is. Véleményem szerint körültekintő, széles körű véleménykutatásnak kell megelőznie a kimunkálást. S minderre nem sok időnk van.

Zárszó helyett

Ezen írásom a TFTI intenzív testnevelői továbbképzés záródolgozatának rövidített változata. Egy adott közigazgatási egység (Pest megye), adott tanév (1985/86), egy adott iskolatípus (szakmunkásképző) testnevelésében a tanórai és tanórán kívüli labdarúgás helyzetét kívántam elemezni. Az elemzésben konkrét felmérésekre támaszkodtam a személyi és tárgyi feltételek dolgában, s a gyakorló testnevelői vélemények segítettek a hétköznapi gyakorlat elemzésében. Sajnos nincsenek birtokomban más megyék helyzetének adatai, így nem tudok viszonyítani. Abból a szempontból jó lenne, hogy látnám hol áll a Pest megyei szakmunkásképzés országos összehasonlításban. Csak gyanítom, hogy a hátsó régiókban.

Úgy gondolom, hogy az iskolai labdarúgás nem méltó „hátországa" a mai magyar labdarúgásnak. Lehet, hogy erősen fogalmazok ha mélypontról beszélek. Ha sikerül (és sikerülnie kell) javítanunk a jelenlegi színvonalon, akkor feltétlen nagyobb számban áramolnának a gyerekek a labdarúgócsapatok felé és akkor közelítenénk ahhoz a régi álomhoz, hogy az iskolák legyenek a labdarúgásunk utánpótlás bázisai. S hogy ezt elérjük, sok a tennivalónk.

Szakmunkástanulók felkészítésének lehetőségei a kézilabda sportágban

NYIKOS ÁRPÁD

Az 1986-os év szép sikereket hozott a magyar kézilabdasport számára. A 11. férfi világbajnokságon Magyarország a rangos második helyet szerezte meg, és közel állt a világbajnokság megnyeréséhez is. A szép eredmények példát állítanak a középiskolás korú fiatalok elé is a kézilabdázás megkedveléséhez.

Az iskolákban a testnevelésórán ismerkednek meg a tanulók a játékkal. Az általános iskola tanterve a 6. osztálytól biztosítja a kézilabda oktatását. Ez nem lenne baj, ha az alsó tagozattól felfelé haladva 1—5. osztályban a labda jelentős szerepet kapna. A középiskolába kerülő fiataloknál az a szomorú helyzet, hogy alig ismerik a sportág alapjait, szabályait. Természetesen olyan gyerekek is akadnak, akik egész magas fokon ismerik a sportágat. Ezek a gyerekek sportiskolások, vagy iskolai szakkörök, versenyek útján érték el tudásukat.

A középiskolában az elsős tanulók tudását kell egyszintre hozni, és innen indulhat az oktatás.

A kézilabdázás tanítása a szakmunkásképző iskolákban szükségszerű és fontos feladat. A tanulók általában erősek, jó kéférfias sportág igen nagy fejlődési lehetőséget biztosít.

A tanítás anyagát, követelményrendszerét a tanterv írja elő. A tanterv lehetőséget ad a tanár számára a választás és anyagfeldolgozás tartalmi vonatkozásaiban. Sajnos a megadott órakeret igen kevés. A szakmunkásképzők hagyományos tagozatait figyelembe véve jelenleg ciklusonként (ami egy tanulási és egy munkahét) első és második évben 3 testnevelésóra, harmadévben 2 óra. A két vagy egyéves szakmáknál még ennél is kevesebb.

Az évi óraszám a gyakorlatban első és második évben kb. 54 óra, a harmadik évben kb. 32 óra. Ez nagyon kevés. Óraszámnövelésre van szükség, különösen a harmadéveseknél. Az anyagfelosztás és elrendezés után a kézilabdára tanévenként maximum 8—10 óra fordítható. Gyakorlatomban ezt kibővítem a tanórán kívüli foglalkozásokkal, a tömegsportórákkal. Ezek hatékonysága, mivel szabadidős tevékenység és önkéntes, megkérdőjelezhető. Viszont jelenleg lehetőség van arra, hogy a harmadévesek számára a ciklusonkénti testnevelésóra mellé órarendileg egy plusz tömegsportórát iktassunk be. Az iskolai tömegsport-órakeret — testnevelő tanáronként heti hat órával — év kb. 200 órának felel meg, ami szintén kiegészítheti a foglalkozások számát. A tömegsportórák foglalkozási anyagát három részre osztottuk:

Háziversenyek, bajnokságok.

Első évesek felzárkóztató foglalkozásai.

Öntevékeny sporttevékenység (szabadidősport).

A kézilabdázásban elért fejlődés több szempontból is fontos az iskolai testnevelésben. A játék felgyorsult, igen nagy az iram. A labda birtoklását magas technikai szinten lehet megvalósítani. Új labdabirtoklás, a labda egykezes fogása, védőtől való távoltartás módjai, esetenként az egykezes labdakezelés és lövési módok a csukló kifordításának gyorsító szerepével történnek.

A támadásokban megnőtt a bevetődések jelentősége, igen fontos a jó tempóérzék kialakítása. A védők mozgása mélységben kiszélesedett. A védekezésben megnőtt a lábmunka jelentősége, fontos a gyors reagálás. A támadókkal történő ütközés, testtest elleni harc megtanulása és alkalmazása a szabályok betartása mellett a balesetek, sérülések elkerülése érdekében is igen fontossá vált.

Az iskolai gyakorlatban ezeket is figyelembe kell venni. Az alapvető technikai elemek tanítását mozgásban, célfeladatok, részfeladatok alkalmazásával végezzük. Az oktatás során játékhelyzeteket kell kialakítani, és döntési kényszer elé kell állítani a feladat végrehajtóját. Igyekezzen több helyzet közül a legjobbat kiválasztani és alkalmazni.

A fizikai felkészítés során a tanulók dobótechnikáját kell javítani. Sajnos a gyerekek mintha elfelejtették volna a hajító mozdulatot. Ezt jelentősen lehet és kell is fejleszteni. Az ugróerőnek, ruganyosságnak, a törzsizmok erejének is igen fontos szerepe van a felugrásos lövések, hirtelen, gyors tempóban történő lövések eredményességének szempontjából.

A szakmunkásképző tantervet összehasonlítva az általános iskolai tantervvel, kézilabda vonatkozásában azt láthatjuk, hogy a 6. osztály anyaga szinte azonos a szakmunkásképző I. évfolyamának anyagával, ugyanez vonatkozik a 7—8. és a II., III. osztály tantervére is.

A technikai elemek előírása — például egykezes átadás helyben, vagy kapuralövés álló helyből —, nem felel meg a mai kézilabdás követelményeknek. A gyenge színvonal és kevés ismeret ellenére is magasabb szintről kell indulnunk. A taktikai elemeket nem követi a technikai elemek részletes kijelölése. Nem szerepel a védekezés és támadás egysége évfolyamonként.

A leírt követelményrendszer megvalósításához nagyobb anyagmennyiségre lenne szükség.

Az első évfolyam számára a felmérést és ennek megfelelően nagyobb óraszámú anyag oktatását lenne célszerű bevezetni. Erre építve a II. és III. év követelményei megvalósíthatók. A nagyobb anyagmennyiség feldolgozása a tanítás folyamatában, a megadott órakeret növelése mellett, a képességfejlesztő gyakorlatok célirányos alkalmazásával és a tömegsportórák tudatos (felzárkóztatás és versenyek) beiktatásával megvalósíthatóvá válik. A képességfejlesztés kézilabda vonatkozásai is összekapcsolhatók az atlétikai futások, ugrások, dobások anyagával, és ezzel még az atlétikai anyagot is érdekesebbé tehetjük. A testnevelési játékok alkalmazása során pedig igen jól és célirányosan fejleszthetjük a tanulók labdaérzékét, taktikai érzékét. A tanterv kézilabda anyagát ennek értelmében dolgoztam fel.

Tantervjavaslat

Technikai elemek: *I. évfolyam*

Védő alapállása, mozgása (mélységi, szélességi), helyezkedése.

Az ütközések technikai alapjai.
Sáncolás.
Támadó alaphelyzete.
Indulás, futás, megállás labda nélkül és labdával.
Labda fogása, átadások (alsó, felső, felugrásos).
Különböző irányból érkező labdák elfogása és továbbítása (labdaleütéssel, vezetéssel, átadással, kapuratöréssel).
Indulócselek és irányváltoztatás labda nélkül és labdával.
Kapuratörés labdavezetéssel, átadásból egy labdaleütéssel.
Felugrásos lövés.
Beugrásos, bedőléses dobás.

Taktika:

Közös cselekvést, együttműködést fejlesztő játékok alkalmazása.
Emberfogásos védekezés és az ellene történő játék bővítése.
Támadás rendezetlen védelem ellen.
Területvédelem két alapvető formájának, a hatos falnak és (5+1) védelemnek a megismertetése.
Testtel való játék tudatos alkalmazása.
Támadásban az alapfelállás kialakítása.
Támadásban a területvédelemmel felállt csapat elleni akciók bővítése (befutások, átfutások, védelem fellazítása).
Szabad játék (ötletjáték egyéni akciókkal, 1:1, 2:2, 3:3 elleni játék).

Követelmények:

A védekezés és támadás alapvető technikai elemének elsajátítása.
Biztos labdakezelés zavaró körülmények között is.
Jól alkalmazzák a sáncolást.
Hangolják össze a védekezésüket, tudjanak együtt mozogni.
Taktikai fegyelem kialakítása.
Támadásban folyamatos játék biztosítása, társak helyzetbehozása, egyéni és csapatrész támadások jó befejezése.
Kapuralövés felugrással, beugrás, bedobás ismerete.

Képességfejlesztés:

Az ügyesség, gyorsaság fejlesztése mellett a helyzetfelismerés, taktikai érzék fejlesztése.

II. évfolyam

Technikai elemek:

Első évfolyamban elsajátított technikai elemek gyakorlása (aktív védekezés, sáncolás, lábmunka, ütközések).
Halászás, labdaelütés technikai gyakorlatai.
Kapustechnika ismertetése (a kapus feladatai).
Érkező labdák, elfogása futás közben, felugrás közben.
Labda továbbítása; csuklópasszok, átadások lábmunkája jobb és bal oldali adogatással.
Átadási cselek, lövőcselek alkalmazása.
Átlövések: elhajlásos lövés, felugrások dobásokkal.
Bevetődéses dobás.

Taktika:

A csapatjátékot elősegítő testnevelési játékok alkalmazása.
Elzárások végrehajtása résztaktikai feladatokkal (húzás-kontra).
Gyorsindítás-lerohanás alkalmazása rendezetlen védelem ellen.
Gyors visszahelyezkedés támadásból védekezésbe.
A területvédelem mélységi tagozódása, és ezen belül hatékony védekezés kialakítása.
Az elzárások tudatos alkalmazása.
Támadásban szerepkörök alakítása (szélső, beállós, átlövő, irányító).
Mozgás alapfelállás és szerpek szerint.
Kapus feladatai.

Követelmények:

Hatásosan tudjanak védekezni felállt védelemben, mélységben.
Támadásból gyors és szervezett visszarendeződés védekezésbe.
A védelmi hibákat fokozott mértékben használják ki, tudatosan alkalmazzák az elzárást.
Használják ki a játék során adódó ritmusváltások lehetőségeit.
Összetett gyakorlat bemutatása elzárás-leválás technikai elemek kombinációjával.
Átlövés elhajlással, felugrás és bevetődés tudása.
Csapategység, szervezettség megvalósítása feladatkörökkel.

III. évfolyam

Technikai elemek:

Testtel való ütközések iskolázása.
Az első és másodévben elsajátított technikai elemek gyakorlása és alkalmazásuk.
Kisodrás technikai végrehajtása.
Ütközések labdával a kézben.
Átadások felugrással.
Átlövés cselezéssel (lövőcsel, átadási csel stb.)
Beállós játékos lövései dobókézzel ellenoldalra és azonos oldalra fordulva (beugrás, bedőlés, bevetődés, visszafordulással).

Taktika:

Védelem fellazítása széles vonalú támadással.
Testtel való játék és védekezés iskolázása.
Szabad játék során a szélső támadások (kontra) mezőny széthúzásával, átlövések, cseles egyéni betörések alkalmazása (csapatrézsu-támadások eredményes befejezése).
A kialakult szerepkörökben gyakorlás és eredményes támadásbefejezések.
Védekezésben a mélységben tagozódó támadó jellegű területvédelem alakítása.
Posztok szerinti védekezés jelentősége.
Játék területvédelemmel.

Követelmények:

Az összetett technikai gyakorlatok — játékelemek elsajátításán át tegyenek szert a tanulók olyan jártasságra, mely alkalmassá teszi őket a játék során adódó technikai és taktikai feladatok megoldására.
A védekezésben és a támadásban szervezett csapatmunkát alakítsanak ki.
Összetett feladatok, gyakorlatok bemutatása, támadásbefejezés átlövésből, szélről.
Taktikai elemek tudatos alkalmazása a játék során.

Megjegyzés:

A 3 évfolyam számára összeállított kézilabda anyag, csak az órák növelése (pl a III. évfolyamban 3 órára) és a tömegsportórák órarendi beosztásával oldható meg.

INHALT

Nagy Sándor: Untersuchung der Effektivität der Körpererziehung in den Facharbeiterschulen 65

Pádár Károly: Die Lage der Körpererziehung in den Facharbeiterschulen von Budapest 74

Nagy György: Für eine Jugend mit guten kondtionellen Fähigkeiten — gefundener Weg 81

Kalmár Zoltánné—Márkus Zsuzsanna: Die Vorbereitung der Facharbeiterschüler auf ein Sportfest 85

Kovács György: Die Lage und Rolle des Fussballs in der schulischen und ausserschulischen Körpererziehung der Facharbeiterschulen 88

Nyikos Árpád: Möglichkeiten der Vorbereitung beim Handballunterricht der Fachmittelschüler 94

СОДЕРЖАНИЕ

Надь Ш.: Испытание эффективности физкультуры в ПТУ 65

Падар К.: Положение школьной физкультуры у ПТУ столицы 74

Надь Г.: За закаленную молодеж — выводной путь 81

Калмар Золтанне — Маркуш Ж.: Подготовка учащихся ПТУ к спортивным демонстрациям 85

Ковач Г.: Роль и место Футбола в школьной и внешкольной физкультуре ПТУ 88

Никош А.: Возможности подготовки учащихся ПТУ в хандболе по учебной пограмме на школьных и внешкольных занятиях 8|3

PZKosz

ABC KOSZYKÓWKI

cz.2

XIV. RZUT W WYSKOKU

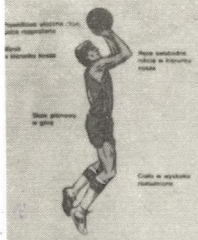

XV. RZUT W WYSKOKU PO ZWODZIE

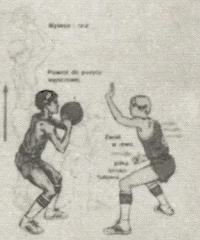

XVI. POZYCJA OBROŃCY (ATAKUJĄCY NIE ZAGRAŻA RZUTEM)

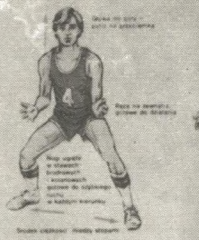

XVII. POZYCJA OBROŃCY - PRZECIWKO ZAWODNIKOWI PODAJĄCEMU LUB KOZŁUJĄCEMU

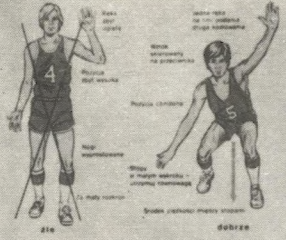

źle

dobrze

XVIII. POZYCJA OBROŃCY - PRZECIWKO ZAWODNIKOWI RZUCAJĄCEMU

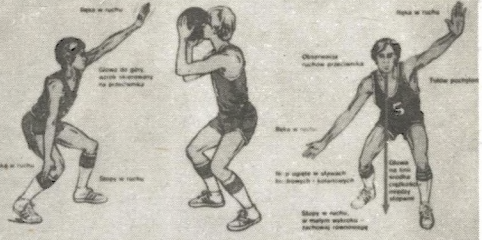

XIX. ZBIÓRKA PIŁKI Z TABLICY W OBRONIE

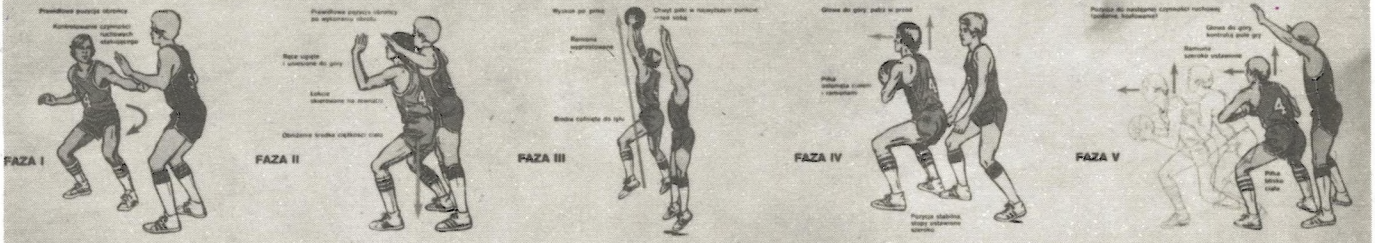

FAZA I

FAZA II

FAZA III

FAZA IV

FAZA V

XX. ZAGRANIA DWÓJKOWE - ZASŁONA

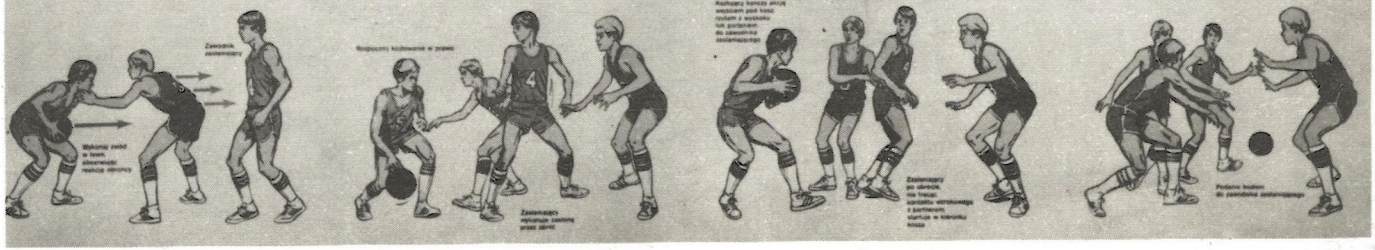

CENA: 7,- Ft